

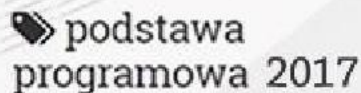
*****

Nowa podstawa programowa języka polskiego dla kl. IV–VIII szkoły podstawowej

Podstawowe założenia, filozofia zmiany
i kierunki działania

Autor: dr hab. Andrzej Waśko

Oprac. dr Stanisław Kusiak, mgr Barbara Perenc

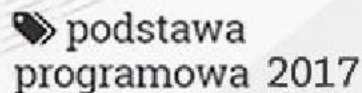

Rozwój indywidualny ucznia i wprowadzenie do kultury polskiej

„Zakres znajomości języka ojczystego i sprawność w posługiwaniu się nim ułatwia przyswajanie wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) i jest dla każdego ucznia podstawą sukcesu szkolnego”.

Źródło: Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356). Tekst rozporządzenia dostępny w Internetowym Systemie Aktów Prawnych:

<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20170000356>

Rozwój indywidualny ucznia i wprowadzenie do kultury polskiej

Język polski jest przedmiotem pełniącym kluczową funkcję w edukacji szkolnej:

Rozwój indywidualny ucznia i wprowadzenie do kultury polskiej

Rozwój indywidualnej osobowości idzie w parze z uspołecznieniem – człowiek jako jednostka może być sobą tylko w relacjach z innymi – samospełnienie człowieka jako istoty społecznej możliwe jest tylko we wspólnocie.

Rozwój indywidualny ucznia i wprowadzenie do kultury polskiej

Nowa podstawa programowa języka polskiego, nie zapominając o **indywidualnym rozwoju osobowości i zainteresowań każdego ucznia** jako jednostki, **kładzie większy niż poprzednia nacisk** na:

- **społeczny wymiar i funkcje literatury,**
- **wychowawcze funkcje języka polskiego jako przedmiotu wprowadzającego ucznia w kulturę narodową.**

Wiedza – umiejętności – informacje

Nowa podstawa programowa proponuje model kształcenia mający na celu **pełnię rozwoju osobowego człowieka** poprzez wyrabianie nowych potrzeb i nawyków kulturalnych.

W tym modelu kształcenia **umiejętności** pozostają jednym z elementów najważniejszych, ale **nie są już celem bezwzględnie najważniejszym ani jedynym**.

Nowa podstawa nie przeciwstawia też wiedzy umiejętnościom (kompetencjom). **Kompetencje i umiejętności** przekazywane uczniowi w nauczaniu szkolnym trzeba rozumieć jako **praktyczne zastosowanie wiedzy zdobywanej przez ucznia** w planowym i zorganizowanym procesie kształcenia.

Wiedza – umiejętności – informacje

W świetle nowej podstawy programowej języka polskiego **wiedza nie jest synonimem informacji.**

Wiedzę tworzą informacje:

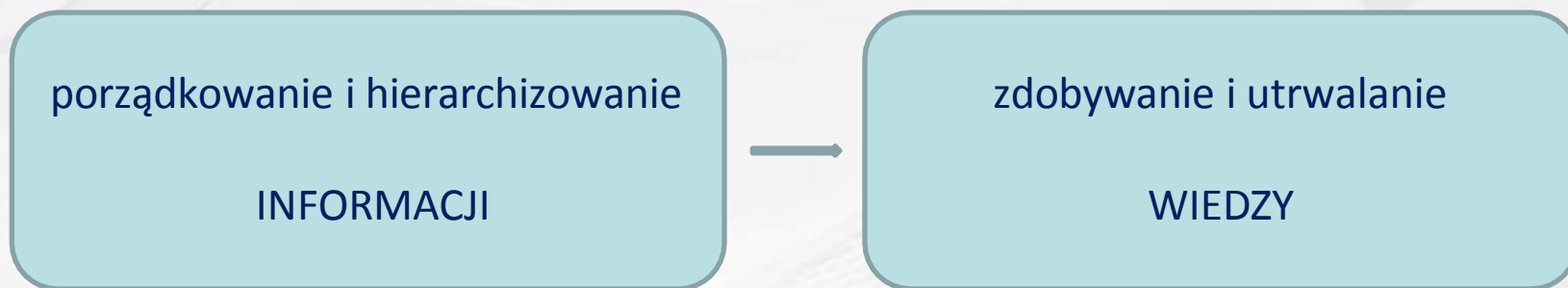
- uporządkowane,
- zhierarchizowane,
- logicznie powiązane w ramach paradygmatu naukowego. Nie zapominając o celach kształcących, nowa podstawa programowa przywraca należną wartość celom poznawczym nauczania.

Wiedza – umiejętności – informacje

Zadania szkoły w świetle nowej podstawy programowej języka polskiego w kontekście wiedzy – umiejętności – informacji:

- **zapewnienie uczniowi dostępu do informacji,**
- organizacja złożonego procesu przekazywania wiedzy uczniowi,
- organizacja złożonego procesu samodzielnego zdobywania wiedzy przez ucznia.

Wiedza – umiejętności – informacje

Kształceniu umiejętności uczniów w zakresie porządkowania i hierarchizowania informacji służy wprowadzenie do nowej podstawy programowej języka polskiego elementów nauk podstawowych, np.:

- **poetyki** (w ramach kształcenia literackiego)
- **gramatyki języka polskiego** (w ramach kształcenia językowego).

Wiedzy tak rozumianej nie można też zastąpić samodzielnym dostępem do informacji, który w procesie przekazywania wiedzy jest tylko elementem uzupełniającym.

Wiedza – umiejętności – informacje

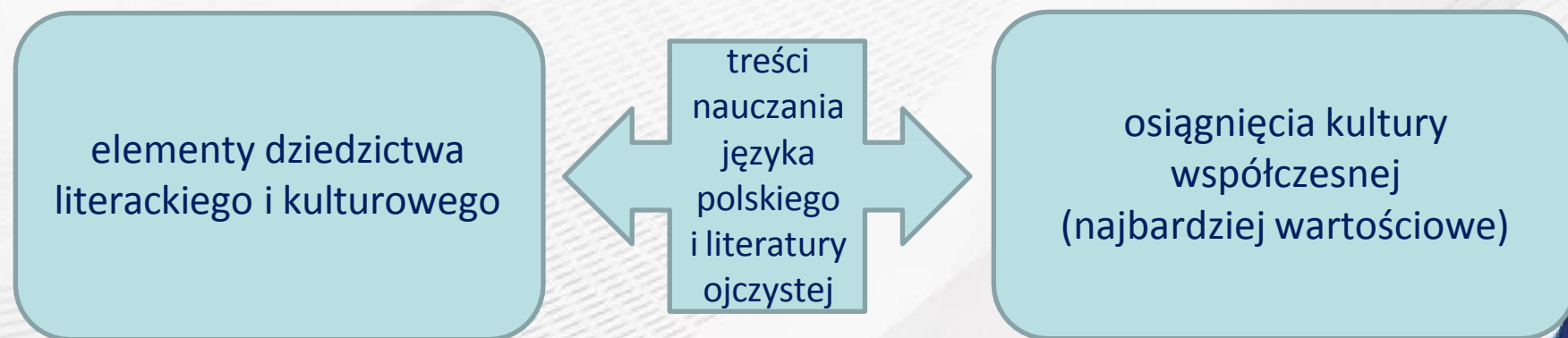

Tylko absolwent wyposażony w podstawową wiedzę i zdolność rozumienia rzeczywistości będzie się umiał oprzeć socjotechnicznym manipulacjom, a tym samym będzie odpowiednio przygotowany do roli odpowiedzialnego obywatela demokratycznego państwa.

Kanon i współczesność

Treści szkolnego nauczania języka polskiego i literatury ojczystej powinny obejmować (w odpowiednim wyborze i proporcjach):

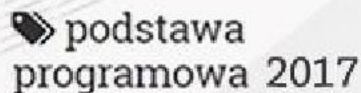
- elementy dziedzictwa literackiego i kulturowego,
- osiągnięcia kultury współczesnej.

Kanon i współczesność

„Kultura nie rozwija się przez postęp i doskonalenie (jak to ma miejsce w naukach ścisłych), ale poprzez ciągłość i kumulację, przez ponadczasowe współistnienie, wchodzenie w dialog i dopełnianie się jej najdoskonalszych dokonań. Właśnie owa kumulacja stanowi o szczególnym bogactwie i znaczeniu dorobku kulturowego”.

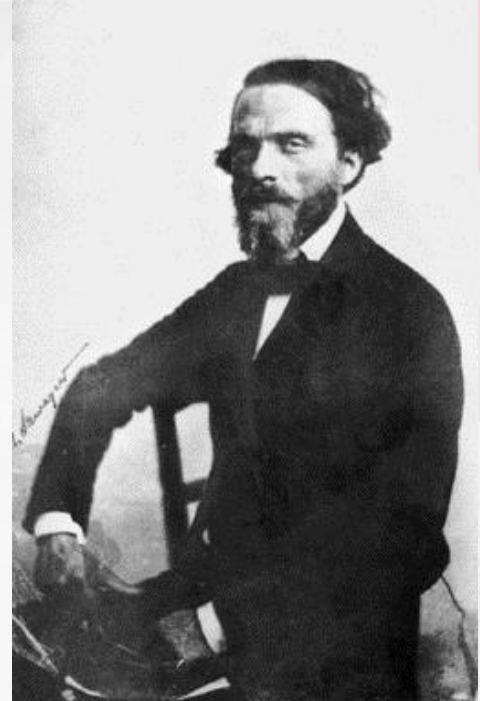
Źródło: T. Kostkiewiczowa, *Czy świat potrzebuje humanistów?*, [w:] *Polonistyka dziś – kształcenie dla jutra*, red. K. Biedrzycki, W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, R. Przybylska, Kraków 2014, s. 25–26.

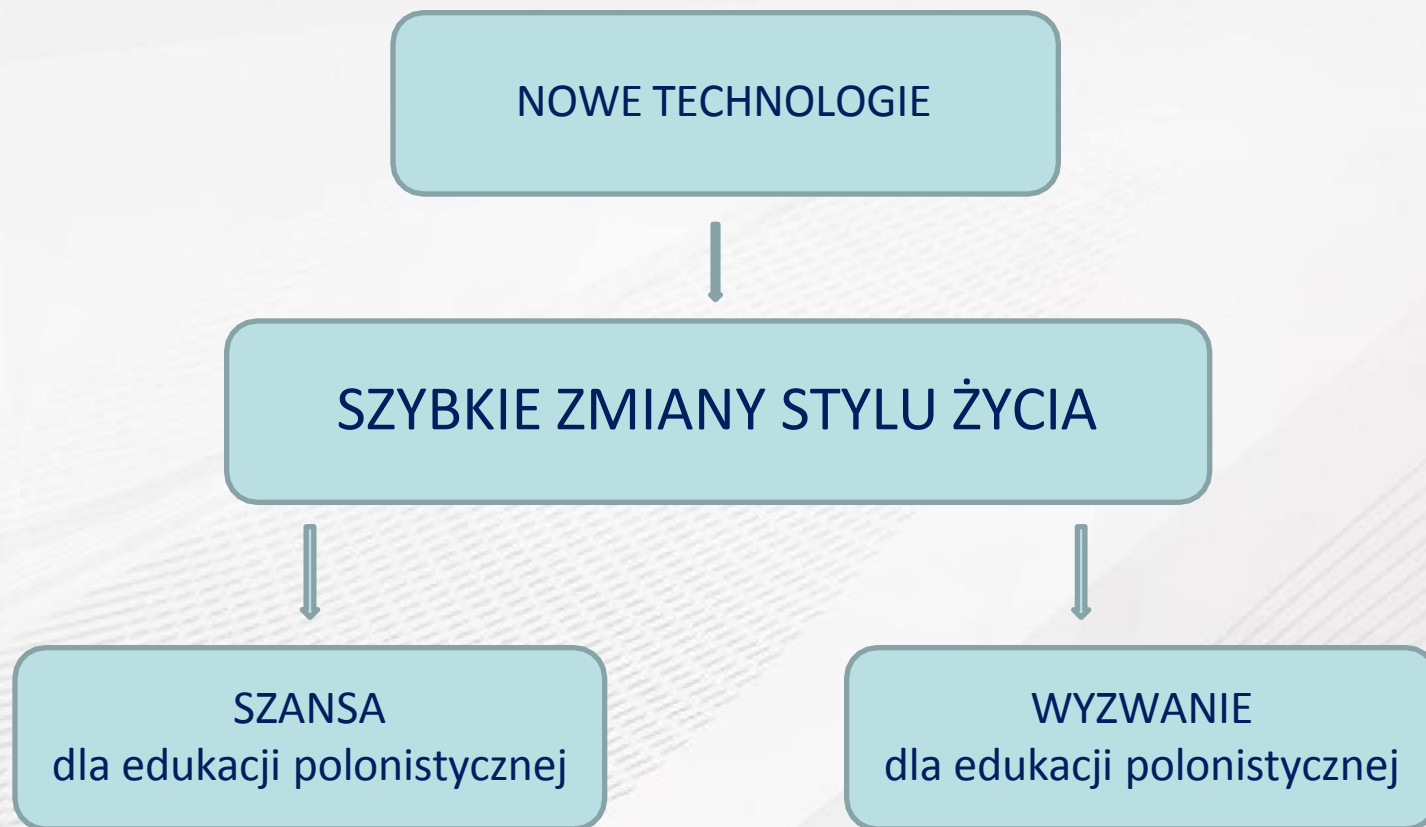
JĘZYK-OJCZYSTY

"Gromem bądźmy pierw - niżli grzmotem;
Oto tętnią i rżą konie stepowe;
Górą **czynny!**... a słowa? a myśli?... potem!...
Wróg pokalał już i Ojców mowę -"
Energumen tak krzyczał do Lirnika
I uderzał w tarcz, aż się wygięła;
Lirnik na to . . . . .

. . . . . **"Nie miecz, nie tarcz bronią Języka,
Lecz - arcydzieła!"**

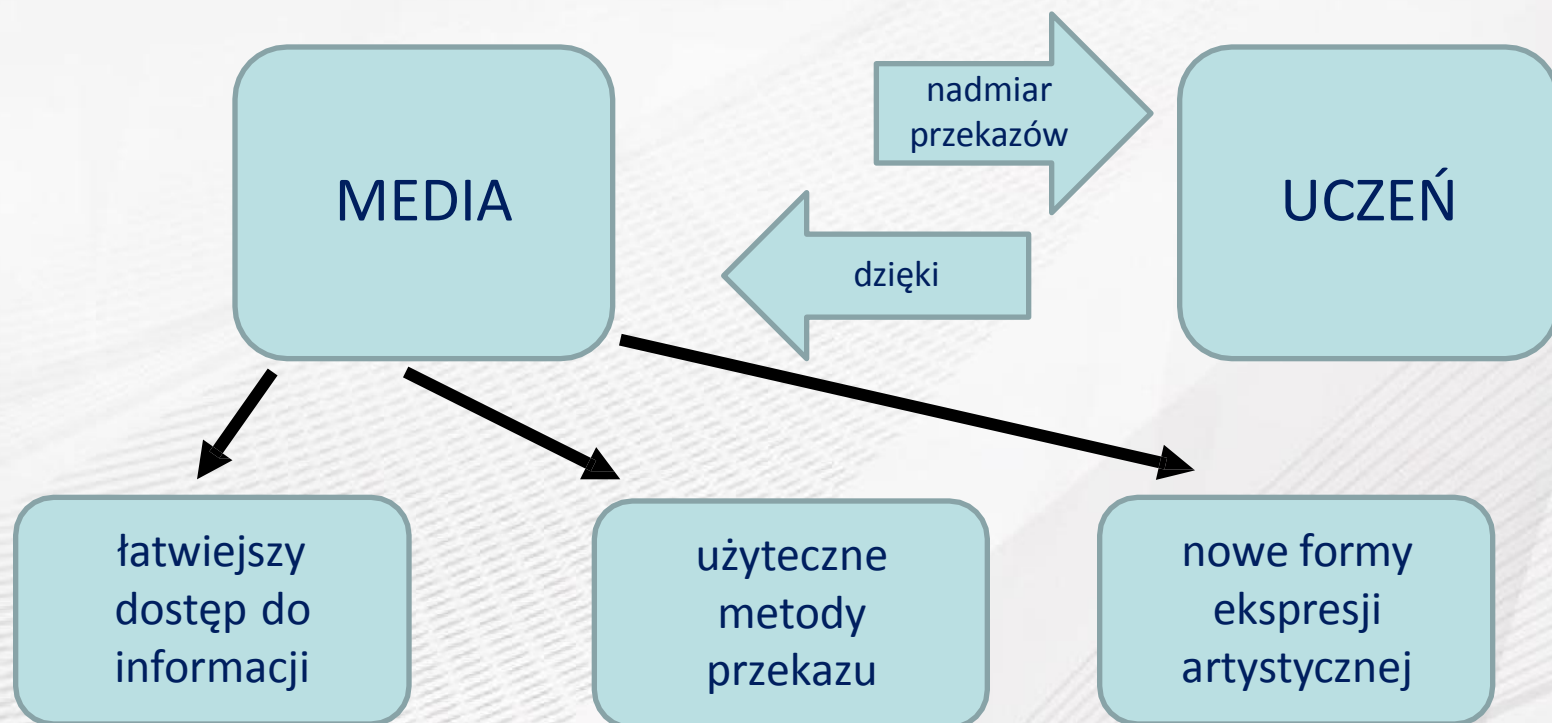
Kanon i **współczesność**

Kanon i współczesność

Współczesny uczeń styka się często z nadmiarem przekazów medialnych.

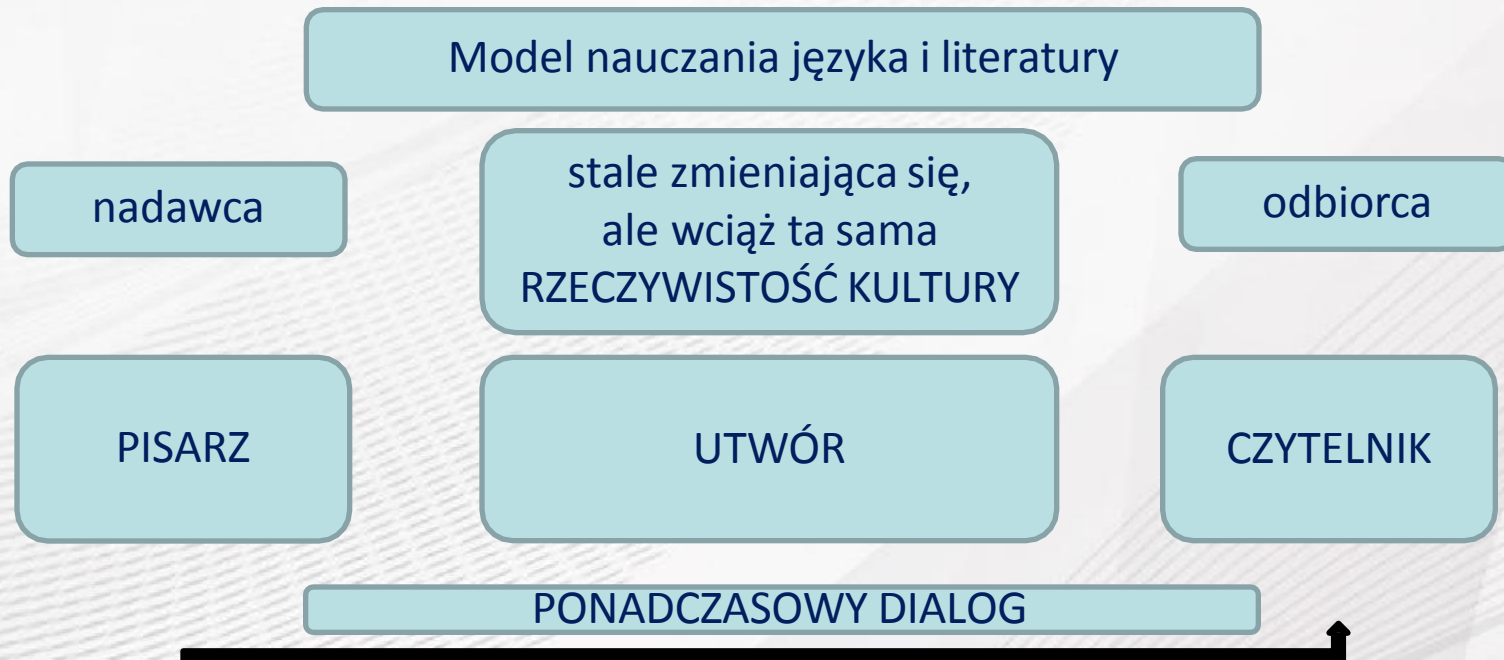
Z drugiej strony, dzięki nowym mediom, dostęp do informacji jest łatwiejszy, pojawiają się też nowe, użyteczne metody przekazu oraz nieznane wcześniej formy ekspresji artystycznej.

Kanon i współczesność

Zamknięcie oczu na współczesność byłoby takim samym błędem, jak radykalny prezentyzm postulujący w dydaktyce polonistycznej marginalizację klasyki literackiej i eliminację wiedzy historycznej.

Właściwy model nauczania języka i literatury, wystrzegając się obu skrajności, opiera się na ponadczasowym dialogu czytelników z pisarzami w stale zmieniającej się, ale zarazem wciąż tej samej rzeczywistości kultury.

Konstrukcja treści nauczania języka polskiego w szkole podstawowej

Konstrukcja podstawy programowej języka polskiego dla szkoły podstawowej wynika z założenia, że treści nauczania powinny obejmować fundamenty głównych, najlepiej utrwalonych i najmniej podatnych na dezaktualizację nauk o literaturze i języku.

Konstrukcja treści nauczania języka polskiego w szkole podstawowej

Struktura podstawy programowej języka polskiego dla II etapu edukacyjnego:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie utworów literackich
2. Odbiór tekstów kultury

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego
2. Zróżnicowanie języka
3. Komunikacja językowa i kultura języka
4. Ortografia i interpunkcja

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Elementy retoryki
2. Mówienie i pisanie

IV. Samokształcenie

Konstrukcja treści nauczania języka polskiego w szkole podstawowej

W podstawie programowej języka polskiego dla szkoły podstawowej, której zadaniem jest **wyrobienie elementarnych sprawności** w zakresie:

- mówienia,
- czytania,
- pisania,
- rozumienia tekstów,

dominuje nastawienie pragmatyczne.

Konstrukcja treści nauczania języka polskiego w szkole podstawowej

Pragmatyczny wymiar podstawy programowej języka polskiego dla II etapu edukacyjnego wyraża się poprzez obecność w niej:

- podstawowych treści z zakresu gramatyki języka polskiego,
- elementów poetyki,
- elementów retoryki.

Konstrukcja treści nauczania języka polskiego w szkole podstawowej

Historia literatury w szkole podstawowej powinna być obecna w ograniczonym zakresie, nie tyle poprzez wykład, co **w ramach komentarza do omawianych na lekcjach lektur obowiązkowych.**

Nazwy i wybrane cechy epok i prądów powinny się przy tej okazji pojawiać, zwłaszcza w klasach VII i VIII, w ramach przygotowania do nauki w liceum i wyrabiania elementarnej orientacji historyczno-kulturowej tych uczniów, którzy wybiorą szkołę branżową.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Nowa podstawa programowa języka polskiego świadomie wyodrębnia w swojej strukturze

kształcenie literackie (I.1. Czytanie utworów literackich)
od **kształcenia kulturowego** (I.2. Odbiór tekstów kultury).

Wynika to z przekonania, że w społecznym doświadczeniu obcowania z kulturą nadmiernemu zatarciu ulega świadomość swoistego charakteru literatury pięknej i jej wartości jako **podstawowego, autonomicznego podsystemu kultury** posiadającego własny sposób istnienia, strukturę i terminologię.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Ważnym celem nauczania w nowej podstawie programowej języka polskiego **jest** ukazywanie sensu i wyrobienie **umiejętności odróżniania** utworów reprezentujących poziom **dzieła sztuki literackiej** (nowatorskich, oryginalnych, uniwersalnych artystycznie i poznawczo) **od tekstów użytkowych** bądź utworów czysto **rozrywkowych**.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Szkoła powinna uświadamiać uczniom swoistość dzieł sztuki literackiej i wymagania, jakie stawiają one odbiorcom – kształcić ich na odbiorców wyrobionych poprzez zachętę do spełniania tych wymagań i wskazywanie sposobów pokonywania trudności w lekturze.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Uczeń szkoły podstawowej powinien otrzymywać elementarne rozeznanie w systemie **rodzajów i gatunków literackich**.

Współcześnie nie pojmujemy już literatury pięknej jako sumy trzech rodzajów: epiki, liryki i dramatu. Ale bez znajomości tych kategorii uczeń nie zrozumie na późniejszych etapach edukacyjnych ani romantycznego synkretyzmu ani współczesności, w której ważną rolę odgrywają formy i rodzaje z pogranicza literatury pięknej i innych rodzajów piśmiennictwa.

Podstawowa wiedza z zakresu klasycznej poetyki jest też koniecznym warunkiem orientacji w stale **ewoluującym świecie form literackich, teatralnych, filmowych i telewizyjnych**. Dla tych rodzajów twórczości system gatunków literackich jest pierwotnym modelem i pojęciowym układem odniesienia.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Zadań edukacyjnych języka polskiego nie może w zadowalający sposób zrealizować edukacja literacko-kulturowa **marginalizująca poznawanie kanonu literackiego, względną autonomię literatury pięknej oraz wartościowanie estetyczne i etyczne.**

Nowa podstawa programowa języka polskiego, **przywracając należne miejsce kanonowi literackiemu, rekonstruuje aksjologiczny, historyczny i estetyczny układ odniesienia umożliwiając dobrze wykształconemu absolwentowi świadomy i samodzielny stosunek do aktualnej oferty rynku kulturalnego.**

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Kształcenie literackie, w świetle podstawy programowej języka polskiego, jest wprowadzeniem do kształcenia kulturowego.

Przez kształcenie kulturowe rozumie się:

- wprowadzenie do świadomego odbioru dzieł reprezentujących inne niż literackie dziedziny twórczości artystycznej,
- naukę świadomego i krytycznego odbioru tekstów informacyjnych i publicystycznych pojawiających się w prasie oraz w mediach audiowizualnych (w internecie).

Uczeń w starszych klasach szkoły podstawowej powinien rozróżniać wartości poznawcze, moralne i estetyczne tego typu przekazów oraz ich wzajemny układ i hierarchię w tekstach różnego rodzaju (informacyjnych, naukowych, publicystycznych itp.). Powinien też wiedzieć, że jego powinnością jest samodzielne pozyskiwanie wiedzy o świecie i życiu społecznym z różnych źródeł.

Obszar I. Kształcenie literackie i kulturowe

Dostarczaniu podstaw intelektualnych do odbioru dzieł literackich i artystycznych (w tym odpowiednich pojęć i terminów) **powinna w największym możliwym stopniu towarzyszyć nauka wierszy na pamięć oraz ich recytacja, w której ćwiczenie właściwej artykulacji głosowej powinno się opierać na przemyślanej interpretacji recytowanych utworów, zgodnej z ich tematyką i stylem.**

Uczenie literatury przez jej „wykonywanie” pozwala jednocześnie ćwiczyć kompetencje literackie i językowe.

Bardzo ważne, aby nauczyciel języka polskiego stwarzał uczniom o zainteresowaniach humanistycznych dodatkowe możliwości rozwijania zainteresowań i uzdolnień.

Obszar II. Kształcenie językowe

Język nie tylko **służy** nam praktycznie jako narzędzie komunikacji, nie tylko **staje się** w praktyce mówienia i pisania, lecz także **istnieje** obiektywnie jako najważniejszy składnik systemu kultury.

Uświadomienie sobie powyższego faktu i poznanie głównych elementów struktury języka jest niezbywalnym elementem wykształcenia ogólnego.

Poznawanie kategorii gramatycznych w wieku szkolnym rozwija umiejętność myślenia abstrakcyjnego, a nauka składni kształci umiejętność myślenia logicznego.

Znajomość gramatyki języka polskiego ma zastosowanie w nauczaniu i uczeniu się języków obcych.

?

Gramatyka przede wszystkim

Drodzy Polacy!

**Nie chcę uchodzić za łatwą,
ale używajcie mnie kiedy tylko zechcecie.**

Wasza Gramatyka

www.demotywatory.pl

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

podstawa
programowa 2017

Dobra
Szkoła

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Obszar II. Kształcenie językowe

Przekazanie podstawowych wiadomości z gramatyki języka polskiego jest prymarnym zadaniem nauczania języka polskiego w szkole podstawowej.

Dopiero na tej podstawie może pojawić się u ucznia zrozumienie wartości języka:

- bogactwa leksykalnego,
- zróżnicowania,
- twórczego charakteru działań językowych itp.

Refleksja nad językiem w nauczaniu szkolnym nie powinna prowadzić w stronę teorii, ma ona bowiem na tym etapie wymiar przede wszystkim wychowawczy.

Obszar II. Kształcenie językowe

W sztuce mówienia i pisania chodzi o **pogodzenie** wartości języka jako zespołu norm pozwalających przestrzegać poprawności i etykiety językowej oraz jego wartości polegającej na zdolności do rozwoju w toku kreatywnej praktyki użycia.

Kierowanie uwagi uczniów na rolę języka w komunikacji społecznej **powinno w praktyce uczyć unikania nieporozumień w kontaktach międzyludzkich poprzez właściwe formułowanie intencji wypowiedzi przez nadawcę i postawę szacunku dla odbiorcy wypowiedzi.**

Obszar II. Kształcenie językowe

Sprawności językowe wymagają ćwiczenia, na które w czasie lekcji języka polskiego nie może zabraknąć czasu.

Uczeń powinien kończyć szkołę podstawową:

- z umiejętnością płynnego czytania na głos (z odpowiednią artykulacją, dykcją, akcentowaniem i przestankowaniem),
- ze sprawnością czytania cichego umożliwiającą łatwe przyswajanie sobie lektur, w tym tekstów dłuższych i pozycji książkowych.

Szkoła podstawowa nie może lekceważyć **praktycznej nauki ortografii oraz interpunkcji. Należałoby także wrócić w młodszych klasach do ćwiczenia kaligrafii.**

Konieczne jest dowartościowanie dobrej praktyki systematycznego prowadzenia zeszytów przez uczniów, okresowe kontrolowanie zeszytów przez nauczycieli i częste zadawanie różnego rodzaju prac pisemnych.

Obszar III. Tworzenie wypowiedzi

W tworzeniu wypowiedzi własnych w mowie i w piśmie nowa podstawa programowa języka polskiego odwołuje się wprost do **klasycznej retoryki**.

Nie chodzi tu jednak o barokową sztukę pięknego mówienia i pisania, tylko o **klasyczną i zracjonalizowaną sztukę komunikatywnego mówienia i pisania, tak aby „odpowiednie dać rzeczy słowo”**.

Ucząc, jak dobrze pisać i mówić, nie możemy zapominać o tym, że **każda sensowna wypowiedź jest wypowiedzią o czymś**, powinna więc mieć swój **rzeczowo określony temat**.

W praktyce szkolnej należy, w miarę możliwości, stosować wynikającą z tradycji retorycznej normę, zgodnie z którą **uczeń zanim zacznie mówić (czy pisać), powinien zastanowić się, co konkretnie ma do powiedzenia**.

Obszar III. Tworzenie wypowiedzi

W sztuce dyskusowania należy odrzucić erystykę,
**przyjmując w zamian zasadę wspólnego
dążenia uczestników dialogu do prawdy.**

Polega ono na **używaniu w dyskusji argumentów
merytorycznych i przykładów** (co jest zalecane), a nie na
wyrażaniu i pobudzaniu emocji oraz zwalczaniu adwersarza przy
pomocy argumentów *ad hominem* i *ad personam* (przed czym
należy przestrzegać).

Obszar III. Tworzenie wypowiedzi

W tworzeniu wypowiedzi własnych, zwłaszcza pisemnych, należy uczyć praktycznego wykorzystywania kolejności działań określanych przez trzy pierwsze działy retoryki (*inventio* – *dispositio* – *elocutio*). *inventio* – zebranie materiału; *dispositio* – skomponowanie materiału; *elocutio* – nadanie odpowiedniej formy stylistycznej.

W praktyce oznacza to kolejne czynności polegające na:

- gromadzeniu materiału,
- tworzeniu konspektu,
- pisaniu bądź wygłaszaniu tekstu zgodnie z wcześniej przygotowanym planem.

Obszar III. Tworzenie wypowiedzi

W odniesieniu do prac pisemnych nowa podstawa programowa języka polskiego kładzie nacisk na naukę poprawnej konstrukcji akapitów (jako spójnych wewnętrznie składników wywodu) i podziału tekstu na akapity odzwierciedlającego logiczny tok myślenia autora.

Nowa podstawa programowa języka polskiego przypomina, że sztuka dobrego mówienia (*ars bene dicendi*) opiera się na sztuce dobrego (poprawnego) myślenia (*ars bene cogitandi*).

Obszar III. Tworzenie wypowiedzi

Tworzenie wypowiedzi jest w ramach nowej podstawy programowej języka polskiego **funkcjonalnie powiązane z kształceniem literackim i kulturowym.**

Uczeń powinien wykazać się umiejętnością wykorzystania wiedzy literacko-kulturowej w **budowaniu dłuższych wypowiedzi**, w tym wypowiedzi z zakresu treści nauczania wskazanych w nowej podstawie programowej języka polskiego.

Obszar IV. Samokształcenie

Według nowej podstawy programowej języka polskiego zadaniem wychowawczym szkoły jest propagowanie stylu życia opartego na stałej, samodzielnej aktywności umysłowej.

Do głównych rodzajów tej aktywności należą:

- poznawanie kultury,
- obserwacja i rozumienie współczesnego życia społecznego,
- realistyczna refleksja nad sobą i własną rolą w środowisku rodzinnym, szkolnym i społecznym.

Obszar IV. Samokształcenie

Samodzielnej aktywności umysłowej ucznia służy:

- **wyrabianie nawyku czytania wartościowych poznawczo i artystycznie książek,**
- **przemyślane korzystanie z programów radiowo-telewizyjnych oraz zasobów edukacyjnych internetu.**

Rolą szkoły i nauczyciela polonisty jest ukazywanie uczniom właściwych wzorów takich zachowań, w tym także poprzez związane z celami nowej podstawy zajęcia pozalekcyjne:

- **zwiedzanie zabytków w bliskiej okolicy szkoły,**
- **wycieczki do muzeów, na spektakle teatralne i seanse kinowe.**

Obszar IV. Samokształcenie

W obcowaniu z twórczością kształtuje się **szacunek dla cudzej własności intelektualnej**.

Ma on aspekt:

- **moralno-wychowawczy (zakazuje ściągania),**
- **kształcący: motywuje do samodzielnej pracy i rozwijania własnych pomysłów twórczych.**

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Nieco szerszy niż dotąd zestaw lektur obowiązkowych w perspektywnym zamyśle dostarczać ma młodym Polakom większej ilości wspólnych dla wszystkich treści kulturowych, symboli i skojarzeń.

Wyraża się w tym przekonanie, że **więzi społeczne i narodowe w młodym pokoleniu powinny zostać oparte na szerszej podstawie kulturowej.**

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Lektury obowiązkowe w kl. IV–VI szkoły podstawowej:

- Jan Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*;
- Janusz Christa, *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* (komiks);
- René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, *Mikołajek* (wybór opowiadań);
- Rafał Kosik, *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*;
- Ignacy Krasicki, wybrane bajki;
- Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa*;
- Adam Mickiewicz, *Powrót taty, Pani Twardowska, Pan Tadeusz* (fragmenty, w tym: opisy, zwyczaje i obyczaje, polowanie i koncert Wojskiego);
- **Ferenc Molnár, *Chłopcy z Placu Broni***;
- Bolesław Prus, *Katarynka*;
- Juliusz Słowacki, *W pamiętniku Zofii Bobrówny*;
- John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*;
- Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*;
- Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego*;
- Wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie, o Orfeuszu i Eurydyce;
- *Biblia*: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, o talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym Samarytaninie;
- **Wybrane podania i legendy polskie**, w tym o Lechu, o Piaście, o Kraku i Wandzie;
- Wybrane baśnie polskie i europejskie, w tym: Charles Perrault, *Kopciuszek*, Aleksander Puszkina, *Bajka o rybaku i rybce*;
- Wybrane wiersze Władysława Bełzy, Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza, Czesława Miłosa, Tadeusza Różewicza, Juliusza Słowackiego, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego oraz pieśni i piosenki patriotyczne.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Lektury uzupełniające w kl. IV–VI szkoły podstawowej (**obowiązkowo dwie w każdym roku szkolnym**), na przykład:

- Adam Bahdaj, *Kapelusz za 100 tysięcy*;
- Frances Hodgson Burnett, *Tajemniczy ogród* lub inna powieść;
- Lewis Carroll, *Alicja w Krainie Czarów*;
- Aleksander Dumas, *Trzej muskietierowie*;
- Olaf Fritsche, *Skarb Troi*;
- Joseph Rudyard Kipling, *Księga dżungli*;
- Janusz Korczak, *Król Maciuś Pierwszy*;
- Marcin Koziół, *Skrzynia Władcy Piorunów*;
- Selma Lagerlöf, *Cudowna podróż*;
- Stanisław Lem, *Cyberiada* (fragmenty);
- Kornel Makuszyński, wybrana powieść;
- Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo*;
- **Karol May, *Winnetou***;
- Lucy Maud Montgomery, *Ania z Zielonego Wzgórza*;
- Małgorzata Musierowicz, wybrana powieść;
- Ewa Nowak, *Pajęczek na rowerze*;
- Edmund Niziurski, *Sposób na Alcybiadesa*;
- Sat-Okh, *Biały Mustang*;
- Henryk Sienkiewicz, *Janko Muzykant*;
- Alfred Szklarski, wybrana powieść;
- Mark Twain, *Przygody Tomka Sawyera*;
- Wybrane pozycje z serii *Nazywam się...* (np. *Mikołaj Kopernik*, *Fryderyk Chopin*, *Maria Curie-Skłodowska*, *Jan Paweł II* i in.) lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela.

podstawa
programowa 2017

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Lektury obowiązkowe w kl. VII i VIII szkoły podstawowej:

- Charles Dickens, *Opowieść wigilijna*;
- Aleksander Fredro, *Zemsta*;
- Jan Kochanowski, wybór fraszek, pieśni i trenów, w tym treny I, V, VII i VIII;
- Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*;
- Ignacy Krasicki, *Żona modna*;
- Adam Mickiewicz, *Reduta Orzona*, *Śmierć Pułkownika*, *Świtezianka*, *Dziady* część II, wybrany utwór z cyklu *Sonety krymskie*, *Pan Tadeusz* (całość);
- Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Księżę*;
- Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*, *Latarnik*;
- Juliusz Słowacki, *Balladyna*;
- Stefan Żeromski, *Szyfowe prace*;
- Sławomir Mrożek, *Artysta*;
- Melchior Wańkowicz, *Ziele na kraterze* (fragmenty), *Tędy i owędy* (wybrany reportaż);
- Wybrane wiersze poetów wskazanych w klasach IV–VI, a ponadto Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Stanisława Barańczaka, Cypriana Norwida, Bolesława Leśmiana, Mariana Hemara, Jarosława Marka Rymkiewicza, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Lechonia, Jerzego Lieberta oraz fraszki Jana Sztudyngera i aforyzmy Stanisława Jerzego Leca.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Lektury uzupełniające w kl. VII i VIII szkoły podstawowej (**obowiązkowo dwie w każdym roku szkolnym**), na przykład:

- Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragmenty);
- Agatha Christie, wybrana powieść kryminalna;
- Arkady Fiedler, *Dywizjon 303*;
- Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*;
- Barbara Kosmowska, *Pozłacana rybka*;
- Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei* (fragmenty);
- Nancy H. Kleinbaum, *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*;
- Henryk Sienkiewicz, *Krzyżacy*;
- Eric-Emmanuel Schmitt, *Oskar i pani Róża*;
- Melchior Wańkowicz, *Monte Cassino* (fragmenty);
- Karolina Lanckorońska, *Wspomnienia wojenne 22 IX 1939–5 IV 1945* (fragmenty)

lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela, w tym wiersze poetów współczesnych i reportaże.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Wśród lektur obowiązkowych dominują utwory dobrze znane i zadomowione w użytku szkolnym, w tym dzieła z klasyki polskiej i obcej.

Wyborem tym kierowała tradycja szkolna i powszechne przekonanie o niekwestionowanej wartości wskazanych dzieł.

O tego rodzaju konsensus znacznie trudniej jest w odniesieniu do literatury najnowszej, dlatego w podstawie programowej znalazło się mniej najnowszych pozycji literackich.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Nauczyciel języka polskiego w szkole podstawowej decyduje, które utwory literackie i teksty kultury (zwłaszcza współczesne) omawiać z uczniami poza kanonem obowiązkowym.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Nowa podstawa programowa języka polskiego, ustanawiając obowiązek omawiania lektur z historycznoliterackiego kanonu, w sposób zamierzony stawia nauczycieli przed **zadaniem nowej interpretacji starych tekstów**.

Od nauczycieli wymaga się tutaj zastosowania metody, która w **hermeneutyce nosi nazwę „fuzji horyzontów”**.

W punkcie wyjścia polega to **na odnajdywaniu płaszczyzny, na której doświadczenia własne uczniów mogą się łączyć z doświadczeniami bohaterów literackich lub problematyką czytanych lektur** (z innych epok).

Rezultatem tak rozpoczętej interpretacji ma być poszerzenie dotychczasowych horyzontów ucznia o wiedzę, wartości i przeżycia, otwierające się przed nim w świecie utworu, w który wchodzi dzięki przezwyciężeniu początkowych trudności i dzięki procesowi rozumienia.

Lektury obowiązkowe i uzupełniające

Ważny cel zastosowania metody „fuzji horyzontów” w interpretacji utworów literackich należących do kanonu leży w zakresie **korelacji międzyprzedmiotowej** (zwłaszcza języka polskiego z historią, historią sztuki, filozofią).

Utwory z historycznoliterackiego kanonu mają **rozbudzać wyobraźnię historyczną uczniów i pogłębiać zdobywaną na lekcjach historii świadomość, że świat nie zawsze wyglądał tak samo jak dziś, co – pozwalając patrzeć na terażniejszość w kontekście porównawczym – sprzyja nauce krytycznego myślenia.**

Wybrane zagadnienia nowej podstawy programowej języka polskiego w aspekcie dydaktycznym

szkoła podstawowa

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego.

Wyniki badań

W latach 2010–2015 przeprowadzono szereg ogólnopolskich badań dotyczących jakości nauczania języka polskiego na różnych etapach kształcenia. Wypływają z nich następujące wnioski:

1. Uczniowie kończący poszczególne etapy kształcenia mają **duże braki w wiadomościach i umiejętnościach** we wszystkich obszarach kształcenia.
2. **Najsłabszą** stroną badanych jest **umiejętność formułowania argumentów i tworzenia logicznej, spójnej oraz poprawnej pod względem językowym wypowiedzi.**
3. **Niskie kompetencje literackie** badanych, regres czytelnictwa mimo luźnej puli lektur obowiązkowych i zwiększenia propozycji książek bliskich tematycznie wiekowi rozwojowemu uczniów oraz **niski poziom kompetencji językowych** uczniów.

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

Konieczne jest skrupulatne egzekwowanie na lekcjach języka polskiego [...] **realizacji programu w zakresie wiedzy o języku**, zarówno o jego właściwościach systemowych, jak i – przede wszystkim – o sposobach fortunnego posługiwania się nim w różnych sytuacjach międzyludzkich, relacji prywatnych i publicznych.

prof. dr hab. TERESA KOSTKIEWICZOWA

Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk

podstawa programowa 2017

Dobra
Szkoła

ORE
OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

Jeśli uczniowie przyzwyczajeni od przedszkola do obcowania z cyfrowymi mediami **czytają mniej i mniej chętnie** niż dotychczas, **to zmniejszanie liczby lektur, redukcja treści programowych i ograniczanie liczby godzin języka polskiego pogłębia i przyspiesza ten proces**, a w niektórych przypadkach może go wręcz inspirować.

prof. dr hab. TOMASZ CHACHULSKI

podstawa programowa 2017

UKSW w Warszawie

Dobra Szkoła

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

Powrót do filologii, ale pojmowanej jak najbardziej klasycznie, [...] jest koniecznością. Warto sięgnąć do sprawdzonych metod filologii i **retoryki**, bowiem język i jego wytwory – teksty – są i długo jeszcze będą środkiem przekazywania znaczeń. [...] będzie, w dydaktyce, **konieczność położenia nacisku na erudycję**.

prof. dr hab. JAKUB Z. LICHAŃSKI

Uniwersytet Warszawski

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

- ✓ **Poszerzenie** (w podstawie programowej i w praktyce dydaktycznej) **podstawowych elementów wiedzy o języku.**
- ✓ Wyznaczenie niezbędnego obszaru praktycznych **umiejętności językowych w zakresie sztuki retorycznej** (zwłaszcza mówienia), tzw. **twórczego pisania** (nie tylko w postaci tradycyjnych gatunków szkolnych), tudzież **przestrzegania zasad kultury i etyki słowa.**

prof. dr hab. TADEUSZ ZGÓŁKA

Rada Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

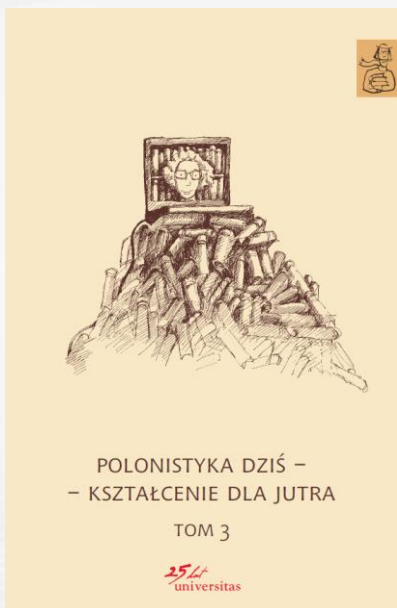
Zanegowanie **potrzeby przyswojenia** sobie przez uczniów **wiedzy o cechach języka** jako takiego, [...] przyniosło **skutki negatywne**.

Upośledzają tzw. kompetencję tekstową uczniów, której rozwijanie i doskonalenie stanowi jeden z głównych celów współczesnego szkolnego kształcenia językowego. Skutków tych nie przewidziano z pewnością w takiej jego koncepcji, która **redukowała do minimum tzw. naukę o języku**.

prof. dr hab. JADWIGA KOWALIKOWA
Uniwersytet Jagielloński

podstawa programowa 2017

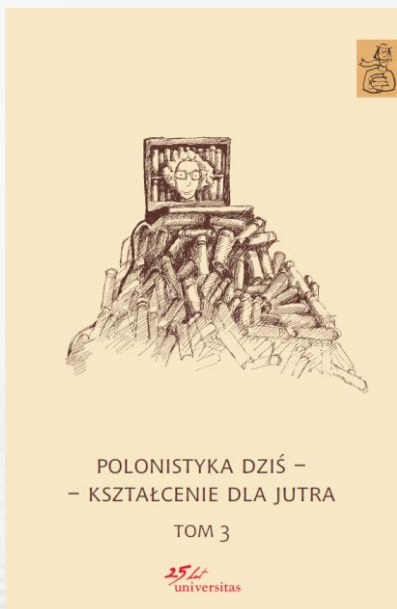
 Dobra Szkoła

 OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Przesłanki wpływające na przyjętą koncepcję podstawy programowej z języka polskiego. Głos dydaktyków akademickich

Obecni kandydaci na polonistykę **mają zerową (tak, nie waham się wystawić tak radykalnej oceny) wiedzę o języku**. Jak twierdzą, ani w gimnazjum, ani tym bardziej w liceum nie uczono ich gramatyki, nie odbyła się ani jedna lekcja nie tylko o języku, ale też językowa.

prof. dr hab. JOLANTA TAMBOR
Uniwersytet Śląski

Najważniejsze zmiany w podstawie programowej języka polskiego

Powrót do uporządkowanej, systematycznej **wiedzy** jako podstawy kształtowania umiejętności.

Wprowadzenie po raz pierwszy w **sposób systemowy** elementów **retoryki** do podstawy programowej języka polskiego.

Funkcjonalne podejście do nauki o języku oraz **integralne** traktowanie zagadnień języka i komunikacji, literatury i kultury w wyniku postrzegania języka nie tylko jako narzędzia komunikacji, ale najważniejszego składnika kultury.

Wybór tekstów literackich stanowiących punkt wyjścia do **refleksji**, prowadzących ucznia do **zintegrowanego rozwoju** oraz zakorzenienia w tradycji i kulturze narodowej, a także w wartościach.

Wyeksponowanie **samokształcenia uczniów** jako umiejętności samodzielnego organizowania sobie warsztatu pracy, docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.

Porównanie podstaw programowych z 2017 i 2009 r.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU

- I. Kształcenie literackie i kulturowe.
- II. Kształcenie językowe.
- III. Tworzenie wypowiedzi.
- IV. Samokształcenie.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
- II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.
- III. Tworzenie wypowiedzi.

Porównanie podstaw programowych z 2017 i 2009 r.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich.
2. Odbiór tekstów kultury.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

1. Wstępne rozpoznanie.
2. Analiza.
3. Interpretacja.
4. Wartości i wartościowanie.

Porównanie podstaw programowych z 2017 i 2009 r.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego.
2. Zróżnicowanie języka.
3. Komunikacja językowa i kultura języka.
4. Ortografia i interpunkcja.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji

3. Świadomość językowa.

III. Tworzenie tekstu

2. Świadomość językowa.

Porównanie podstaw programowych z 2017 i 2009 r.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki.

2. Mówienie i pisanie.

II. Kształcenie językowe.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie.

2. Świadomość językowa.

Uczeń jako uczestnik dialogu w procesie dydaktycznym

Nauczanie elementów retoryki na lekcjach języka polskiego:

- **elementy retoryki w rozumieniu oratorsko-komunikacyjnym:**

nastawienie w nauczaniu na sztukę rozmowy oraz dialog obejmujący naukę słuchania, zadawania pytań, rzeczowego formułowania i odpierania argumentów

- **elementy retoryki w rozumieniu retoryczno-kompozycyjnym:**

nauczanie wyrażania i interpretowania komunikatów w mowie i na piśmie w sposób zrozumiały dla odbiorcy, uporządkowany pod względem logicznym i kompozycyjnym, rzeczowy oraz poprawny językowo w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych

Uczeń jako uczestnik dialogu w procesie dydaktycznym

Rzeczywista rozmowa (...), prawdziwa lekcja (...), prawdziwe, nie zaś płynące z siły nawyku objęcie, prawdziwy, a nie udawany pojedynek – istota tych aktów dopełnia się w jednym czy drugim uczestniku, a nie w obu, nie w ogarniającym wszystkie stworzenia, neutralnym świecie, lecz znajduje ona swój najdokładniejszy sens pomiędzy oboma, niejako w im obu tylko dostępnym wymiarze.

M. Buber, *Problem człowieka*, Warszawa 1993, s. 29.

nauczyciel – uczniowie – teksty kultury

Umiejętność **zadawania pytań**, tak by stanowiły motywację do własnych poszukiwań, dążenie do poszukiwania prawdy, pobudzały ciekawość uczniów, stanowi podstawowy warunek zaistnienia dialogu na lekcji.

W podstawie programowej dla klas VII i VIII ta umiejętność została sformułowana w obszarze III. „Tworzenie wypowiedzi” pkt 2. „Mówienie i pisanie”: **3) uczeń formułuje pytania do tekstu.**

Uczeń jako krytyczny czytelnik

Klasy IV–VI

1. Czytanie utworów literackich
- 14) nazywa **wrażenia**, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- 15) **objaśnia** znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
- 16) określa **doświadczenia** bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
- 17) przedstawia **własne rozumienie** utworu i je uzasadnia;
- 18 wykorzystuje w interpretacji tekstów **doświadczenia własne** oraz elementy wiedzy o kulturze;
- 19) wyraża **własny sąd** o postaciach i zdarzeniach;
- 20) wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera.

Klasy VII i VIII

1. Czytanie utworów literackich
- 7) określa w poznawanych tekstach **problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji**;
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji

Uczeń jako krytyczny czytelnik – przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia

Stanisław Barańczak *Już wkrótce*

Już wkrótce wezmę się za siebie, wezmę się w garść, zrobię porządek w szufladzie, przemyślę wszystko do końca, zaplombuję zęby, uzupełnię luki w wykształceniu, zacznę gimnastykować się co rano, w słowniku sprawdzę kilka słów, których znaczenie jest dla mnie wciąż niejasne, więcej spacerów z dziećmi, regularny tryb życia, odpisywać na listy, pić mleko, nie rozpraszać się, więcej pracy nad sobą, w ogóle być sobą, być wreszcie bardziej sobą,

ale właściwie jak to zrobić, skoro już,
i to od tak dawna, tak bardzo
nim jestem

Stanisław Barańczak, *Wiersze zebrane*, Kraków 2006

Uczeń jako krytyczny czytelnik – przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia

Etapy pracy z tekstem:

1. Bardzo często chcemy rozpocząć nowe życie niezadowoleni z dotychczasowego. Szukamy inspiracji, pomysłów, a pewne okoliczności, szczególnie Nowy Rok, traktujemy jako impuls do składania obietnic, tak naprawdę samemu sobie. Dyskusja, próba odpowiedzi na pytania: Czy kiedykolwiek podjąłeś/ęłaś jakieś postanowienia? Co obiecywałeś/aś sobie? Czy to zrealizowałeś/aś? Dlaczego nie?
2. Interpretacja tytułu. Dlaczego „Już wkrótce”?
3. Co w swoim życiu chce zmienić osoba mówiąca? Dyskusja: która z tych kategorii jest łatwiejsza do realizacji? Dlaczego? Co to znaczy „przemyśleć do końca”?
4. Co to znaczy „być sobą”, a co „być bardziej sobą”? Czy można być „bardziej sobą”? Czy podmiotowi lirycznemu się to udaje? Dlaczego?
5. Czy ty zawsze jesteś sobą? Kiedy tak, kiedy nie?

Stanisław Barańczak *Już wkrótce*

Już wkrótce wezmę się za siebie, wezmę się w garść, zrobię porządek w szufladzie, przemyślę wszystko do końca, zaplombuję zęby, uzupełnię luki w wykształceniu, zacznę gimnastykować się co rano, w słowniku sprawdzę kilka słów, których znaczenie jest dla mnie wciąż niejasne, więcej spacerów z dziećmi, regularny tryb życia, odpisywać na listy, pić mleko, nie rozpraszać się, więcej pracy nad sobą, w ogóle być sobą, być wreszcie bardziej sobą,

*ale właściwie jak to zrobić, skoro już,
i to od tak dawna, tak bardzo
nim jestem*

Uczeń jako twórca

I. Kształcenie literackie i kulturowe (klasy IV–VI)

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

12) dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, drama, spektakl teatralny);

III. Tworzenie wypowiedzi (klasy IV–VI)

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

7) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;

8) redaguje scenariusz filmowy na podstawie fragmentów książki oraz własnych pomysłów;

IV. Samokształcenie (klasy VII i VIII)

2) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;

3) uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie;

4) uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);

5) pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach itp.;

6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;

7) rozwija nawyki systematycznego uczenia się;

8) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

| Tworzenie wypowiedzi. Plan kompozycyjny

Klasy IV–VI. Mówienie i pisanie. Uczeń:

3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu

Klasy VII i VIII. Elementy retoryki. Uczeń:

2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi

Plan psychologiczny to swoista mapa myśli, brulionowy zapis wszystkiego, co kojarzy się z omawianym problemem.

Plan kompozycyjny to efekt porządkowania tego wszystkiego, co zawiera plan pierwszy. Polega na wyeliminowaniu nadmiaru materiału, jego poklasyfikowanie, a cechuje go całościowość, hierarchiczność i spójność.

| Tworzenie wypowiedzi. Plan kompozycyjny

Wykorzystanie brudnopisów

Z brudnopisu w prowadzonych badaniach skorzystało ok. 20% wszystkich piszących. Zdecydowana większość z nich w brudnopisie tworzyła obszerne fragmenty pracy lub wręcz całe prace, które następnie przepisała na czysto. Tylko pojedyncze osoby korzystały z brudnopisu na dokończenie pracy ze względu na wyczerpanie miejsca w czystopisie, czy z możliwości stworzenia planu wypowiedzi.

Brudnopis nie pokazuje, w jaki sposób uczniowie przygotowują się do pisania rozprawki, w szczególności jak dokonują analizy tematu, czyli procesu rozumienia zadań, jakie stawia problem.

| Tworzenie wypowiedzi. Akapity

Podstawowym członem tekstu jest cząstka wielkości pośredniej – **akapit** (wyodrębniony graficznie fragment tekstu wyrażający – zazwyczaj – jedną myśl i składający się z powiązanych ze sobą zdań). Tak rozumiany akapit stanowi zasadniczą jednostkę treściową tekstu.

| Tworzenie wypowiedzi. Rodzaje akapitów

- **Akapity analityczne** – wprowadzają nową myśl, wypowiedzenie tematowe, zawierające stwierdzenie ogólne, które nadaje porządkujący sens bardziej szczegółowym treściom rozwijanym w kolejnych zdaniach.
- **Akapity syntetyczne** – wypowiedzenie tematowe zamieszczone jest na końcu, pełni wówczas rolę wniosku, którego przesłanki zawarte są w rozwinięciu, lub puenty, efektownie zamykającej wywód.
- **Akapity łącznikowe** - nie zawierają nowych myśli, ponieważ służą do spajania większych części tekstu. Mogą również podsumowywać jakieś fragmenty rozważań bądź stanowić wprowadzenie do fragmentów po nich następujących. Są zazwyczaj krótsze od akapitów, które je otaczają.
- **Akapity synonimiczne** także nie zawierają nowych myśli, bo mają na celu sparafrazowanie, przekazanie innymi słowami myśli znajdującej się w akapicie poprzedzającym.

| Tworzenie wypowiedzi. Rytm akapitowy

Każda wypowiedź pisemna powinna mieć swój **rytm, dynamikę**, polegające m.in. na **przeplataniu akapitów dłuższych i krótszych**.

W akapitach krótkich warto zamieszczać najistotniejsze spostrzeżenia, podsumowania, główną kwestię zespołu ponadakapitowego, stwierdzenia, które mają zapaść w pamięć czytelników.

Przykład:

Tę elementarną zasadę powinno się przypominać na wstępie wszystkich rozważań o tym, jak skutecznie używać języka. Lepiej od razu ukreślić głowę ewentualnym złudzeniom, że sprawność językowa zastąpi zdolność myślenia.

W. Pisarek, *Słowa między ludźmi*, Warszawa 2004.

Jolanta Maćkiewicz, *Jak dobrze pisać. Od myśli do tekstu*, Warszawa 2010.

| Tworzenie wypowiedzi. Rytm akapitowy. Przykład

Melchior Wańkowicz, *O reportażu*

Kruszyłem kopię o dokumentację, tzn. pracowite przestudiowanie literatury i pracowite pozbieranie relacji. Jednak dla reportera informacje i dokumenty to jeden tylko dopływ tworzywa, pomocniczy, jak pomocniczym tylko były dla mnie wieczory w archiwum – armii amerykańskiej, gdy cały dzień poświęcałem dopływowi z bezpośredniej osobistej obserwacji. Podrzucając czarny czub, młody sierżant opowiadał mi, jak dowoził dzień w dzień pocztę ostrzeliwaną milą drogi. A wieczorem wyszukiwałem szkic tej „made mile” (zwariowanej mili), liczbę ofiar, które na niej padły. [...] Miałem tu więc relację i dokumentację, ale nie miałem trzeciego ważnego składnika – doznania własnego. Otrzymałem je dopiero znalazłszy się na 593 pod obstrzałem, w czasie naszego natarcia.

Dlatego – należy być, gdzie coś się dzieje. Należy – doznać.

Dlatego należy się ruszać.

Melchior Wańkowicz, *O reportażu*, „Odra” 1970/7.

| Tworzenie wypowiedzi. Argumentacja

Argumentować to znaczy **uzasadniać słuszność postawionej tezy**, wspierać ją argumentami (dowodami).

Argument to fakt lub okoliczność przytaczana w komunikacji celem potwierdzenia lub obalenia tezy.

Argumenty dzielimy na:

- ✓ logiczne – oparte na indukcji, dedukcji i analogiach
- ✓ emocjonalne – odwołujące się do uczuć, ambicji, wiary słuchaczy
- ✓ rzeczowe – będące konkretnymi faktami, danymi itp.
- ✓ inne: oparte na doświadczeniu, powszechnej opinii lub wiedzy; autorytetach.

| Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu

Argument – rozwinięcie – przykład

Argument to stwierdzenie uzasadniające lub obalające tezę.

Przykład to fakt lub zdarzenie fikcyjne ilustrujące argument, pomagające wyjaśnić jego znaczenie oraz wspierające argumentację.

| Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu. Przykład

Argument: Człowiek sam wybiera sobie pracę.

Rozwinięcie: Mamy możliwość wyboru naszego zajęcia. Od nas zależy, czy i czego się uczymy, do jakiej pracy pójdziemy. Możemy też zmieniać zatrudnienie, jeśli nam nie odpowiada.

Przykład: Przykładem takiej postawy jest Wokulski, który zmieniał swoje zajęcia w trakcie życia, także kapitał gromadził, dokonując operacji finansowych na różnych obszarach – a przy swoich talentach miał wiele możliwości wyboru.

| Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu. Przykład

1. Są również inne siły, które nieodwracalnie zmieniają życie. Największą, najbardziej zagadkową, najsilniejszą z nich jest miłość. 2. Ona uderza niespodziewanie i nie ma sposobu, by się przed nią uchronić. 3. W jej sidła wpadł również 4. Stanisław Wokulski, który bez pamięci zakochał się w Izabeli Łęckiej. Był w stanie zrobić dla niej wszystko [...].

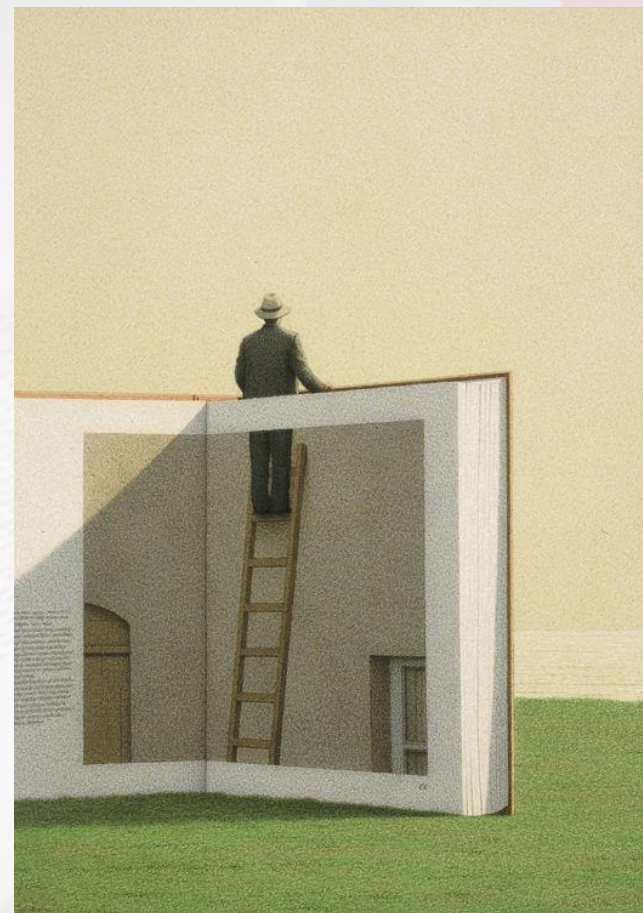
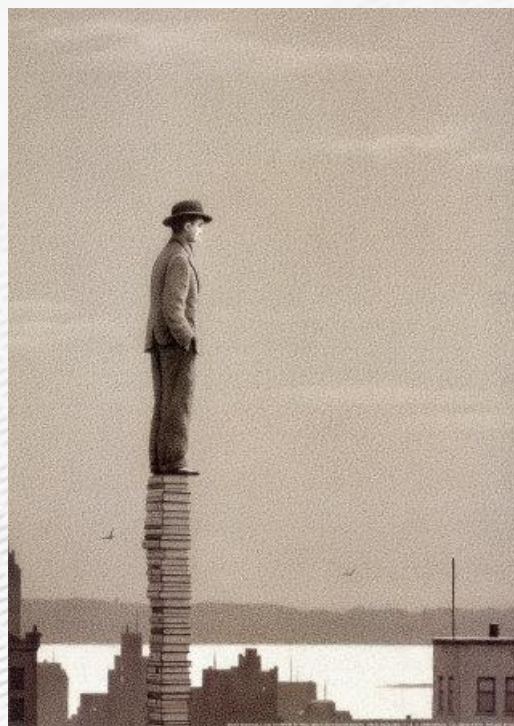
Legenda:

1. – nawiązane do poprzedniej partii tekstu
2. – widoczny argument, pojawiający się w pracy w porządku narastającym, stopniującym siłę argumentacji
3. – następnie rozwinięcie argumentu
4. – i przykład

Na zakończenie...

Quint Buchholz

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Dobra
Szkoła**

Szkoła podstawowa
Język polski

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OSRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

The background features a stylized, grayscale illustration of a stack of papers or documents. The pages are slightly curved and layered, creating a sense of depth and movement. The overall aesthetic is clean and modern.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

Szkoła podstawowa
Język polski

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII szkoły podstawowej.

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:

- 1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- 2) wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- 3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- 4) rozwijanie kompetencji, takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- 5) rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- 6) ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- 7) rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- 8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- 9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- 10) wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- 11) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- 12) zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- 13) ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- 1) sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;
- 2) sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;

- 3) poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów w różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- 6) praca w zespole i społeczna aktywność;
- 7) aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa na każdym przedmiocie kształtuje kompetencje językowe uczniów oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały

Ważnym zadaniem szkoły jest kształcenie w zakresie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych. W klasach I–VI szkoły podstawowej uczniowie uczą się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast w klasach VII i VIII – dwóch języków obcych nowożytnych. Od klasy VII uczniowie mogą także realizować nauczanie dwujęzyczne, jeżeli szkoła zorganizuje taką formę kształcenia

Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania oraz działania sprzyjające zwiększeniu aktywności czytelniczej uczniów, kształtuje postawę dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, przygotowanego do otwartego dialogu z dziełem literackim. W procesie kształcenia i wychowania wskazuje rolę biblioteki (szkolnej, publicznej, naukowej i innej) oraz zachęca do podejmowania indywidualnych prób twórczych

Wysokie kompetencje czytelnicze wpływają na sukces uczniów w szkole, a w późniejszym życiu pozwalają pokonywać uczniom ograniczenia i trudności związane z mniej sprzyjającym środowiskiem społecznym

Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w procesie kształcenia

Dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej

Ważne jest, aby zainteresować ucznia czytaniem na poziomie szkoły podstawowej. Uczeń powinien mieć zapewniony kontakt z książką, np. przez udział w zajęciach, na których czytane są na głos przez nauczycieli fragmenty lektur, lub udział w zajęciach prowadzonych w bibliotece szkolnej. W ten sposób rozwijane są kompetencje czytelnicze, które ukształtują nawyk czytania książek również w dorosłym życiu

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów **można** do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach **można**

Szkoła ma również przygotowywać ich do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami **sieci** **można**

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości **można**

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia **sie** **można** Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia **można** Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny **można** Zatem nauczyciel powinien tak dobrać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiły osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami **można**

Ważną rolę w kształceniu i wychowaniu uczniów w szkole podstawowej odgrywa edukacja zdrowotna **można** Zadaniem szkoły jest kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich do zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób, a ponadto ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej, a także stosowania profilaktyki **można**

Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów **można** Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat **można** Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią **można**

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu **można** Szkoła prowadzi zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego **można**

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie,

w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych

Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania pracy, a także dokonywania samooceny. Projekty swoim zakresem mogą obejmować jeden lub więcej przedmiotów. Pozwalają na współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz na zaangażowanie rodziców uczniów.

Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo. Uczniowie podczas pracy nad projektami powinni mieć zapewnioną pomoc nauczyciela – opiekuna. Nauczyciele korzystający z metody projektu mogą indywidualizować techniki pracy, różnicując wymagania.

Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami.

Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu.

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiedzialnych wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W szkole podstawowej na I etapie edukacyjnym, obejmującym klasy I–III – edukacja wczesnoszkolna, edukacja realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV–VIII, realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) muzyka;
- 5) plastyka;
- 6) historia;
- 7) wiedza o społeczeństwie;
- 8) przyroda;
- 9) geografia;
- 10) biologia;
- 11) chemia;
- 12) fizyka;
- 13) matematyka;
- 14) informatyka;
- 15) technika;
- 16) wychowanie fizyczne;
- 17) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 18) wychowanie do życia w rodzinie²;
- 19) etyka;
- 20) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
- 21) język regionalny – język kaszubski³.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. poz. 78, z późn. zm.).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.).

Język polski

Język polski jest kluczowym przedmiotem nauczania – poznawanie wybitnych utworów literackich sprzyja rozwojowi osobowemu ucznia, wprowadza go w świat kultury polskiej i europejskiej. Zakres znajomości języka ojczystego i sprawność w posługiwaniu się nim ułatwia przyswajanie wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) i jest dla każdego ucznia podstawą sukcesu szkolnego.

Cele kształcenia (wymagania ogólne) i treści nauczania (wymagania szczegółowe) przedmiotu język polski zostały sformułowane dla czterech obszarów: kształcenia literackiego i kulturowego, kształcenia językowego, tworzenia wypowiedzi i samokształcenia, a ich realizacja w klasach IV–VIII szkoły podstawowej wymaga zintegrowania, które ma służyć osiągnięciu przez ucznia szkoły podstawowej umiejętności celowego i świadomego posługiwania się językiem polskim.

Wykaz lektur dla uczniów klas IV–VIII szkoły podstawowej złożony jest z pozycji obowiązkowych i uzupełniających (do wyboru przez nauczyciela), a jego trzon stanowią wybrane dzieła klasyki polskiej i światowej oraz literatura dla dzieci i młodzieży.

Rozwijanie umiejętności posługiwania się językiem polskim w mowie i w piśmie, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów oraz przestrzeganie przez nich norm poprawnościowych, należy do obowiązków nauczycieli wszystkich przedmiotów.

Podstawa programowa przedmiotu język polski

II etap edukacyjny: klasy IV–VIII

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- 1. Kształcenie literackie i kulturowe
  - 1. Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
  - 2. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
  - 3. Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym.
  - 4. Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
  - 5. Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.
  - 6. Poznawanie wybranych dzieł wielkich pisarzy polskich w kontekście podstawowych informacji o epokach, w których tworzyli (zwłaszcza w klasach VII i VIII).

- 7) Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych

Kształcenie językowe

- 1) Rozwijanie rozumienia wartości języka ojczystego oraz jego funkcji w budowaniu tożsamości osobowej ucznia oraz wspólnot: rodzinnej, narodowej i kulturowej
  - 2) Rozwijanie rozumienia twórczego i sprawczego charakteru działań językowych oraz formowanie odpowiedzialności za własne zachowania językowe
  - 3) Poznawanie podstawowych pojęć oraz terminów służących do opisywania języka i językowego komunikowania się ludzi
  - 4) Kształcenie umiejętności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisanie) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, w tym także z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się
  - 5) Kształcenie umiejętności poprawnego mówienia oraz pisanie zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej
  - 6) Rozwijanie wiedzy o elementach składowych wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz ich funkcjach w strukturze tekstów i w komunikowaniu się
- III Tworzenie wypowiedzi
- 1) Wyrabianie czynności fonacyjnych, artykulacyjnych i prozodycznych uczniów
  - 2) Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych
  - 3) Kształcenie umiejętności wygłaszania, recytacji i interpretacji głosowej tekstów mówionych, doskonalenie dykcji i operowania głosem
  - 4) Rozpoznawanie intencji rozmówcy oraz wyrażanie intencji własnych, rozpoznawanie języka jako działania (akty mowy)
  - 5) Rozwijanie umiejętności stosowania środków stylistycznych i dbałości o estetykę tekstu oraz umiejętności organizacji tekstu
  - 6) Poznawanie podstawowych zasad retoryki, w szczególności argumentowania, oraz rozpoznawanie manipulacji językowej
  - 7) Rozbudzanie potrzeby tworzenia tekstów o walorach estetycznych i podejmowania samodzielnych prób literackich

Samokształcenie

- 1) Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości
- 2) Rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania
- 3) Rozwijanie umiejętności rzetelnego korzystania ze źródeł wiedzy, w tym stosowania cudzysłowu, przypisów i odsyłaczy oraz szacunku dla cudzej własności intelektualnej
- 4) Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania
- 5) Zachęcanie do rozwijania swoich uzdolnień przez udział w różnych formach poszerzania wiedzy, na przykład w konkursach, olimpiadach przedmiotowych

- i wykładach oraz rozwijanie umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy
- 6) Rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji

Treści nauczania – wymagania szczegółowe Klasy IV–VI

- ◆ Kształcenie literackie i kulturowe◆
  - 1) Czytanie utworów literackich◆ Uczeń:
    - 1) omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
    - 2) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, fantastycznonaukowej lub utworach fantasy;
    - 3) rozpoznaje czytany utwór jako baśń, legendę, bajkę, hymn, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę, dziennik, pamiętnik lub powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania, np. obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy;
    - 4) zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenieśnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie, apostrofę, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określa ich funkcje;
    - 5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego;
    - 6) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie;
    - 7) opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;
    - 8) odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
    - 9) charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach;
    - 10) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze;
    - 11) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
    - 12) określa tematykę oraz problematykę utworu;
    - 13) wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne;
    - 14) nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
    - 15) objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
    - 16) określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
    - 17) przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia;
    - 18) wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze;
    - 19) wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach;

- 20) wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera
- Odbiór tekstów kultury Uczeń:
- 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
  - 2) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio;
  - 3) określa temat i główną myśl tekstu;
  - 4) dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
  - 5) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
  - 6) odróżnia informacje o faktach od opinii;
  - 7) charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
  - 8) rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
  - 9) wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego);
  - 10) rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa, sceniczna, radiowa) oraz wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
  - 11) odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia;
  - 12) dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, drama, spektakl teatralny);
  - 13) świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży

Kształcenie językowe

- 1 Gramatyka języka polskiego Uczeń:
- 1) rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik) i określa ich funkcje w tekście;
  - 2) odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych;
  - 3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na -no, -to, konstrukcje z się; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
  - 4) rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówek;
  - 5) rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;

- 6) stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennej;
- 7) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;
- 8) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);
- 9) określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
- 10) rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków;
- 11) rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;
- 12) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- 13) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie

2) Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- 2) posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny;
- 3) używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- 4) rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi;
- 5) rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- 6) rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście;
- 7) dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- 8) rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- 9) zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu

3) Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) identyfikuje tekst jako komunikat; rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- 2) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- 3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- 4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała);
- 5) rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba, akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów;
- 6) stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi;
- 7) rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady

- 4) Ortografia i interpunkcja ◆ Uczeń:
- 1) pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni;
  - 2) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, znaku wykrzyknika, cudzysłowu, dwukropka, średnika, nawiasu ◆

III Tworzenie

- ◆ wypowiedzi ◆ Uczeń:
- 1) uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens;
  - 2) rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji;
  - 3) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
  - 4) dokonuje selekcji informacji;
  - 5) zna zasady budowania akapitów;
  - 6) rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję ◆

2) Mówienie i pisanie ◆ Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis, list, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, opis przeżyć wewnętrznych, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;
- 2) wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem oraz odpowiednią intonacją, dykcją, właściwym akcentowaniem, z odpowiednim napięciem emocjonalnym i z następstwem pauz;
- 3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;
- 4) redaguje notatki;
- 5) opowiada o przeczytanych tekstach;
- 6) rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. ◆ e-mail, SMS) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej;
- 7) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. ◆ dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;
- 8) redaguje scenariusz filmowy na podstawie fragmentów książki oraz własnych pomysłów;
- 9) wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach ◆

◆ Samokształcenie ◆ Uczeń:

- 1) doskonali ciche i głośne czytanie;
- 2) doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji;
- 3) korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;

- 4) zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line);
- 5) korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich;
- 6) zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość;
- 7) rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- 8) poznaje życie kulturalne swojego regionu;
- 9) rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań

Lektury obowiązkowe:

- 1) Jan Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*;
- 2) Janusz Christa, *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* (komiks);
- 3) René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, *Mikołajek* (wybór opowiadań);
- 4) Rafał Kosik, *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*;
- 5) Ignacy Krasicki, wybrane bajki;
- 6) Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa*;
- 7) Adam Mickiewicz, *Powrót taty, Pani Twardowska, Pan Tadeusz* (fragmenty, w tym: opisy, zwyczaje i obyczaje, polowanie i koncert Wojskiego);
- 8) Ferenc Molnár, *Chłopcy z Placu Broni*;
- 9) Bolesław Prus, *Katarynka*;
- 10) Juliusz Słowacki, *W pamiętniku Zofii Bobrówny*;
- 11) John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*;
- 12) Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*;
- 13) Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego*;
- 14) Wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie, o Orfeuszu i Eurydyce;
- 15) *Biblia*: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, o talentach, o pannach roztropanych, o miłosiernym Samarytaninie;
- 16) Wybrane podania i legendy polskie, w tym o Lechu, o Piaście, o Kraku i Wandzie;
- 17) Wybrane baśnie polskie i europejskie, w tym: Charles Perrault, *Kopciuszek*, Aleksander Puszkina, *Bajka o rybaku i rybce*;
- 18) Wybrane wiersze Władysława Bełzy, Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Juliusza Słowackiego, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego oraz pieśni i piosenki patriotyczne

Lektury uzupełniające (obowiązkowo dwie w każdym roku szkolnym), na przykład:

- 1) Adam Bahdaj, *Kapelusz za 100 tysięcy*;
- 2) Frances Hodgson Burnett, *Tajemniczy ogród* lub inna powieść;
- 3) Lewis Carroll, *Alicja w Krainie Czarów*;
- 4) Aleksander Dumas, *Trzej muszkietierowie*;
- 5) Olaf Fritsche, *Skarb Troi*;

- 6) Joseph Rudyard Kipling, *Księga dżungli*;
- 7) Janusz Korczak, *Król Maciuś Pierwszy*;
- 8) Marcin Koziół, *Skrzynia Władcy Piorunów*;
- 9) Selma Lagerlöf, *Cudowna podróż*;
- 10) Stanisław Lem, *Cyberiada* (fragmenty);
- 11) Kornel Makuszyński, wybrana powieść;
- 12) Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo*;
- 13) Karol May, *Winnnetou*;
- 14) Lucy Maud Montgomery, *Ania z Zielonego Wzgórza*;
- 15) Małgorzata Musierowicz, wybrana powieść;
- 16) Ewa Nowak, *Pajaczek na rowerze*;
- 17) Edmund Niziurski, *Sposób na Alcybiadesa*;
- 18) Sat-Okh, *Biały Mustang*;
- 19) Henryk Sienkiewicz, *Janko Muzykant*;
- 20) Alfred Szklarski, wybrana powieść;
- 21) Mark Twain, *Przygody Tomka Sawyera*;
- 22) Wybrane pozycje z serii *Nazywam się...* (np. *Mikołaj Kopernik, Fryderyk Chopin, Maria Curie-Skłodowska, Jan Paweł II* i in.)

lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela

Klasy VII i VIII

Uczeń spełnia wymagania określone dla klas IV–

V **Kształcenie literackie i kulturowe**

1 Czytanie utworów literackich **Uczeń:**

- 1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju;
- 2) rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epepeja, tragedia – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;
- 3) wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog;
- 4) rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, eufemizm, porównanie homeryckie, inwokację, symbol, alegorię i określa ich funkcje;
- 5) zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje;
- 6) zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej funkcje;
- 7) określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i podaje ją refleksji;
- 8) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich;
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;

- 10) wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze;
- 11) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny;
- 12) recytuje utwór literacki w interpretacji zgodnej z jego tematem i stylem.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- 2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- 3) interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
- 4) dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa;
- 5) rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł, felieton i określa ich podstawowe cechy;
- 6) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury;
- 7) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

3. Kształcenie językowe. Uczeń:

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozumie mechanizm upodobnień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową a pismem;
- 2) rozpoznaje wyraz podstawowy i wyraz pochodny; rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaj formantu, wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym, rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń;
- 3) zna zasady tworzenia wyrazów złożonych, odróżnia ich typy;
- 4) rozpoznaje imiesłowowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;
- 5) rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;
- 6) odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;
- 7) rozumie i stosuje zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone, zna typy skrótów i skrótowców – określa ich funkcje w tekście;

- 2) rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, rodzaje nazw miejscowych, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;
- 3) zna sposoby wzbogacania słownictwa;
- 4) rozumie znaczenie homonimów;
- 5) wyróżnia środowiskowe i regionalne odmiany języka;
- 6) rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu;
- 7) rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny

3) Komunikacja językowa i kultura języka

- Uczeń:
- 1) rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach;
  - 2) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
  - 3) rozumie, na czym polega błąd językowy

4) Ortografia i interpunkcja

- Uczeń:
- 1) wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych;
  - 2) poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne;
  - 3) wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych;
  - 4) zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy

III Tworzenie

1) Tworzenie wypowiedzi

- Uczeń:
- 1) funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
  - 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi;
  - 3) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych);
  - 4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
  - 5) odróżnia przykład od argumentu;
  - 6) przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
  - 7) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
  - 8) rozpoznaje i rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcję;

9) rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi

2) Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad;
- 2) wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje i parafrazuje;
- 3) formułuje pytania do tekstu;
- 4) dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów

M) Samokształcenie. Uczeń:

- 1) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;
- 2) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;
- 3) uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie;
- 4) uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);
- 5) pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach itp.;
- 6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;
- 7) rozwija nawyki systematycznego uczenia się;
- 8) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii

Lektury obowiązkowe:

- 1) Charles Dickens, *Opowieść wigilijna*;
- 2) Aleksander Fredro, *Zemsta*;
- 3) Jan Kochanowski, wybór fraszek, pieśni i trenów, w tym tren I, V, VII i VIII;
- 4) Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*;
- 5) Ignacy Krasicki, *Żona modna*;
- 6) Adam Mickiewicz, *Reduta Orzona*, *Śmierć Pułkownika*, *Świtezianka*, *Dziady* część II, wybrany utwór z cyklu *Sonety krymskie*, *Pan Tadeusz* (całość);
- 7) Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Księżę*;
- 8) Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*, *Latarnik*;
- 9) Juliusz Słowacki, *Balladyna*;
- 10) Stefan Żeromski, *Szyfrowe prace*;
- 11) Sławomir Mrożek, *Artysta*;
- 12) Melchior Wańkowicz, *Ziele na kraterze* (fragmenty), *Tędy i owędy* (wybrany reportaż)

Wybrane wiersze poetów wskazanych w klasach IV–VI, a ponadto Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Stanisława Barańczaka, Cypriana Norwida, Bolesława Leśmiana, Mariana He-mara, Jarosława Marka Rymkiewicza, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Lechonia, Jerzego Lieberta oraz fraszki Jana Sztudyngera i aforyzmy Stanisława Jerzego Lecca

Lektury uzupełniające (obowiązkowo dwie w każdym roku szkolnym), na przykład:

- 1) Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragmenty);
- 2) Agatha Christie, wybrana powieść kryminalna;
- 3) Arkady Fiedler, *Dywizjon 303*;
- 4) Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*;
- 5) Barbara Kosmowska, *Pozłacana rybka*;
- 6) Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei* (fragmenty);
- 7) Nancy Kleinbaum, *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*;
- 8) Henryk Sienkiewicz, *Krzyżacy*;
- 9) Eric-Emmanuel Schmitt, *Oskar i pani Róża*;
- 10) Melchior Wańkowicz, *Monte Cassino* (fragmenty);
- 11) Karolina Lanckorońska, *Wspomnienia wojenne 22 IX 1939–5 IV 1945* (fragmenty) lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela, w tym wiersze poetów współczesnych i reportaże

Warunki i sposób realizacji

Klasy IV–VIII szkoły podstawowej to okres kształtowania sposobów poznawania świata i postaw wobec niego, poznawania kultury i jej wytworów, rozwijania umiejętności komunikowania się z innymi ludźmi, doskonalenia myślenia konkretnego oraz abstrakcyjnego. To również czas formowania indywidualnej osobowości i charakteru młodego człowieka oraz internalizacji systemu wartości, w tym szczególnie prawdy, dobra i piękna.

Zadaniem nauczyciela języka polskiego na II etapie edukacyjnym jest przede wszystkim:

- 1) wychowywanie świadomego odbiorcy i uczestnika kultury, szczególnie dzieł literackich;
- 2) rozwijanie poczucia tożsamości narodowej oraz szacunku dla tradycji;
- 3) rozwijanie w uczniu ciekawości świata, motywacji do poznawania kultury własnego regionu oraz dziedzictwa narodowego;
- 4) kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur i szacunku dla ich dorobku;
- 5) rozwijanie umiejętności komunikowania się w różnych sytuacjach oraz sprawnego posługiwania się językiem polskim w zależności od celu wypowiedzi;
- 6) rozwijanie umiejętności formułowania myśli, operowania bogatym słownictwem oraz wykorzystywania go do opisywania świata, oceniania postaw i zachowań ludzkich z zachowaniem zasad etyki i kultury języka;
- 7) kształcenie umiejętności posługiwania się różnymi gatunkami wypowiedzi ustnej i pisemnej, niezbędnymi w dalszej edukacji oraz różnych sytuacjach życiowych;
- 8) kształtowanie samodzielności w docieraniu do informacji, rozwijanie umiejętności ich selekcjonowania, krytycznej oceny oraz wykorzystania we własnym rozwoju;
- 9) wychowanie do przyjmowania aktywnych postaw w życiu i brania odpowiedzialności za własne czyny.

Praca nauczyciela języka polskiego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej obejmuje tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi zainteresowań uczniów i ich zdolności poznawczych

Nauczyciel w organizowaniu procesu dydaktycznego jest zobowiązany do stosowania rozwiązań metodycznych, które zapewnią integrację kształcenia literackiego, językowego i kulturowego oraz rozwój intelektualny i emocjonalny uczniom o różnym typie inteligencji. W swojej pracy powinien wykorzystywać metody takie jak dyskusja i debata, drama lub projekt edukacyjny, które wspomagają rozwój samodzielnego docierania do informacji i prezentowania efektów kształcenia przez uczniów

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu język polski na II etapie edukacyjnym

Wioletta Kozak

Ogólne założenia zmian

W nowej podstawie programowej⁴ zastosowano metodologię, zgodnie z którą cele kształcenia zostały zapisane w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów zapisano jako wymagania szczegółowe. Porównanie nowej podstawy programowej z podstawą opublikowaną jako Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 nr 4, poz. 17)⁵ pozwala sformułować następujące wnioski:

- Nowa podstawa programowa formułuje jasne dla nauczyciela wymagania wobec szkolnych osiągnięć uczniów kończących kolejne etapy kształcenia
- Zadaniem całego systemu edukacyjnego (szkół, systemu egzaminacyjnego) jest: przygotowanie ucznia do dalszego kształcenia, do uczestnictwa w kulturze, rozwijanie u niego szacunku dla wiedzy oraz sprawdzenie rzeczywistych osiągnięć uczniów z punktu widzenia wymagań podstawy programowej
- Nowa podstawa jasno określa wymagania egzaminacyjne jako tożsame z jej wymaganiami

⁴ W niniejszym tekście określenie 'nowa podstawa programowa' oznacza Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnościami intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017, poz. 356), natomiast określenie 'stara podstawa programowa' – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 nr 4, poz. 17) i Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej (Dz.U. z 2012, poz. 977)

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 nr 4, poz. 17) zostało uchylone w 2012 r. poprzez wprowadzenie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej (Dz.U. z 2012, poz. 977), przy czym podstawa programowa dla przedmiotu język polski pozostała bez zmian

- W zakresie specyfiki przedmiotu, jakim jest język polski, w nowej podstawie znacznie zróżnicowano źródła inspiracji oraz sposoby uzasadniania swoich stanowisk, co oznacza, że wykorzystano wiele metodologii badań literackich, językoznawczych i kulturoznawczych, dostosowano je do wymagań szkolnych. Dokonano teoretycznej syntezy, gdyż można zauważyć na różnych płaszcz- znach nowej podstawy elementy strukturalizmu (analiza), hermeneutyki (in- terpretacja) oraz takich dyscyplin naukowych jak pedagogika, antropologia i innych.
- Nowa podstawa zakłada powrót do uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności.
- Nowa podstawa wpisuje w swoje treści funkcjonalne podejście do nauki o języku oraz integralnie traktuje zagadnienia języka i komunikacji, literatury i kultury. Znajduje w niej odbicie przekonanie, że **język** nie tylko służy jako narzędzie komunikacji, ale także istnieje **jako najważniejszy składnik kultury**, natomiast poznawanie kategorii gramatycznych przez uczniów w wieku szkolnym rozwija w nich umiejętność myślenia abstrakcyjnego, a nauka składni kształci umiejętność myślenia logicznego.
- Nowa podstawa wprowadza po raz pierwszy w **sposób systemowy** elementy **retoryki** do podstawy programowej przedmiotu język polski.
- Teksty literackie w nowej podstawie stanowią punkt wyjścia do refleksji, prowadzą ucznia do zintegrowanego rozwoju oraz zakorzenienia w tradycji i kulturze narodowej, a także w wartościach.
- **Nowa podstawa sytuuje ucznia w nowych uwarunkowaniach społeczno- kulturowych, podkreśla przy tym rolę wspólnoty kulturowej w kształtowaniu jego tożsamości narodowej i osobowej. Postrzega ucznia nie jako podmiot zbiorowy czy byt abstrakcyjny, lecz jako podmiot konkretny, istniejący w określonej rzeczywistości społecznej, zakorzeniony w lokalnej i uniwersalnej kulturze oraz wyposażony w bagaż psychologiczny, historyczny i pokoleniowy.** U aksjologicznego podłoża nowego ujęcia celów kształcenia oraz wymagań stoją dobro ucznia i jego wszechstronny rozwój. Przyjęte rozwiązania, w tym konieczność dostosowywania programów nauczania do potrzeb i możliwości danego zespołu klasowego, silnie związane zostały z humanistycznymi koncepcjami pedagogicznymi. Jedną z nich jest teoria Aleksandra Kamińskiego⁶, według której wychowawca nie stawia siebie ponad ani poza młodzieżą, lecz wśród niej. Z nowszych koncepcji uwzględniono postulaty Jerome'a Brunera: uczenie się jako proces aktywny, samodzielność w zdobywaniu wiedzy, działania motywacyjne nauczyciela, uwarunkowania procesu uczenia się, elementy psychologii kulturowej (myślenie człowieka jest zawsze usytuowane w kontekście kultury)⁷. W obu koncepcjach, przy istnieniu zasadniczych różnic, nauczyciel jest czynny razem z młodymi i wśród młodych.

⁶ Kamiński, A. (1948), *Nauczanie i wychowanie metodą harcerską*, Warszawa: Nasza Księgarnia.

⁷ Bruner, J. (2006), *Kultura edukacji*, Kraków: Universitas.

Zmiany i ich uzasadnienie na płaszczyźnie celów kształcenia – wymagań ogólnych

Nowa podstawa w zasadniczy sposób zmienia paradygmat myślenia o języku polskim jako najważniejszym przedmiocie w szkolnej edukacji. Przed wszystkim eksponuje jego trzy podstawowe założenia:

1. **Przedmiot język polski to czynnik kulturotwórczy**, budujący międzypokoleniowy kod wspólnotowy, kształtujący poczucie tożsamości narodowej, kulturowej i indywidualnej, zarówno w kontekście tradycji, jak i współczesności. Stąd też celem szkoły, poza przekazywaniem wiedzy i kształceniem umiejętności z nią związanych, jest działanie formacyjne rozumiane jako rozwijanie podmiotowości ucznia, wychowanie do samodzielności, odpowiedzialności w oparciu o przekonanie, że dzięki obcowaniu z kulturą tworzone są podwaliny ładu w świecie. To poznawanie świata symboli i znaków prowadzi do poznawania siebie: „Wiedza o tym, kim jestem, to w rzeczywistości cała wiązka wiadomości o tym, jaką zajmuję pozycję. Moja tożsamość określona jest przez więzi i identyfikację, stanowiące ramy lub horyzont, wewnątrz których mogę w każdym konkretnym przypadku próbować ustalić, co jest dobre czy wartościowe, co powinienem zrobić, co popieram, a czemu się przeciwstawiam. Innymi słowy, tylko wewnątrz tego horyzontu potrafię zająć jakiegokolwiek stanowisko”⁸.
2. **Przedmiot język polski to czynnik aksjologiczny**, dzięki któremu oprócz uczenia faktów kładzie się duży nacisk na dostrzeganie wartości obecnych w literaturze oraz innych tekstach kultury. Człowiek jest bytem stojącym wobec wartości i na realizację tych wartości niejako „skazanym”, jeśli tylko naprawdę chce być człowiekiem⁹. Szkolna edukacja ma za zadanie wprowadzanie czło- wieka w świat wartości, kształtowanie w nim pragnienia i potrzeby ich odkry- wania oraz wrażliwości na piękno, rozwijanie zdolności odróżniania dobra od zła jako podstawy do konstruowania własnego światopoglądu, odnalezienie się w, jak to nazywa Maria Jędrzychowska, „pejzażu aksjologicznym”, określenie w nim swojego miejsca poprzez zdefiniowanie własnej tożsamości etycznej¹⁰.
3. **Przedmiot język polski to czynnik społeczny** w perspektywie zaistnienia uczniów na rynku pracy, zwłaszcza dla założeń gospodarki innowacyjnej. Autorzy podstawy bardzo duży nacisk kładą na:
  - a) praktyczne zastosowanie efektów pracy z lekturą i umiejętności interpretacji tekstu kultury,
    - kształcenie kompetencji kulturowych (zdolność rozumienia różnego rodzaju komunikatów, interpretacja),
    - rozwijanie wyobraźni (kreatywność, przewidywanie), intelektu (wnioskowanie), inteligencji emocjonalnej i systemu wartości (ocenie);
  - b) funkcjonalne wprowadzenie elementów retoryki;

⁸Tylor Ch. (2001), *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

⁹ Stróżewski W. (1992), *O stawianiu się człowiekiem*, [w:] tenże, *W kręgu wartości*, Kraków: Znak.

¹⁰Jędrzychowska M. (1998), *Najpierw człowiek. Szkolna edukacja kulturalno-literacka a problem kształcenia dydaktycznego polonistów. Refleksja teleologiczna*, Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne.

- c) kształcenie umiejętności tekstotwórczych pozwalających na:
- kształcenie umiejętności komunikowania się w mowie i na piśmie,
  - kształcenie umiejętności rozpoznawania intencji uczestników komunikacji,
  - rozwijanie funkcji społecznych komunikacji służących budowaniu i wzmocnieniu tożsamości jej uczestników

Do najważniejszych celów kształcenia – wymagań ogólnych, pozwalających realizować założenia należą:

- Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym
- Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej
- Rozwijanie rozumienia wartości języka ojczystego oraz jego funkcji w budowaniu tożsamości osobowej ucznia oraz wspólnot: rodzinnej, narodowej i kulturowej
- Rozwijanie rozumienia twórczego i sprawczego charakteru działań językowych oraz formowanie odpowiedzialności za własne zachowania językowe
- Poznawanie podstawowych zasad retoryki, w szczególności argumentowania, oraz rozpoznawanie manipulacji językowej
- Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości

Zmiany i ich uzasadnienie na płaszczyźnie treści nauczania – wymagań szczegółowych

Poniżej zestawiono treści nauczania – wymagania szczegółowe nowej podstawy programowej języka polskiego i podstawy języka polskiego opublikowanej w 2008 r., obowiązującej od 1 września 2009 r. i zachowanej w rozporządzeniu MEN w sprawie podstaw programowych z 2012 r.¹¹

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU	PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU
I. Kształcenie literackie i kulturowe.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
II. Kształcenie językowe.	II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.
III. Tworzenie wypowiedzi.	III. Tworzenie wypowiedzi.
IV. Samokształcenie.	

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. nr 4, poz. 17) zostało uchylone w 2012 r. poprzez wprowadzenie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej (Dz.U. z 2012 r. poz. 977), przy czym podstawa programowa dla przedmiotu język polski pozostała bez zmian.

Nowa podstawa programowa rozpisana została w czterech obszarach, natomiast stara podstawa – w trzech. W nowej podstawie powrócono do bardziej adekwatnej nazwy poszczególnych obszarów, oddających istotę i filozofię działania szkoły, tj. kształcenia.

Pierwszym obszarem nowej podstawy jest „Kształcenie literackie i kulturowe”, które obejmuje część zapisów I obszaru starej podstawy tj. „Odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji” oraz cały obszar II „Analiza i interpretacja tekstów kultury”.

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU	PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU
<p>I. Kształcenie literackie i kulturowe.</p> <p>1. Czytanie utworów literackich.</p> <p>2. Odbiór tekstów kultury.</p>	<p>I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.</p> <p>1. Czytanie i słuchanie.</p> <p>II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.</p> <p>1. Wstępne rozpoznanie.</p> <p>2. Analiza.</p> <p>3. Interpretacja.</p> <p>4. Wartości i wartościowanie.</p>

W pierwszym obszarze nowej podstawy „Kształceniu literackim i kulturowym” zmieniono przede wszystkim sposób podejścia do czytania tekstu literackiego, wynikający z dotychczasowego nieprecyzyjnego określenia działań analitycznych i interpretacyjnych.

Autorom nowej podstawy programowej przyświecała idea łączenia różnych metodologii w organizowaniu dialogu ucznia z tekstami literackimi i innymi tekstami kultury. Tego typu możliwości czytania stwarza mianem hermeneutyczna koncepcja lektury, zgodnie z którą:

- przedmiotem interpretacji jest znaczenie samego tekstu, odkrywanie jego sensu, czynienie bliskim, „swoim” czegoś, co było obce, „cudze”;
- interpretacja to forma samopoznania, wzbogacenia możliwości własnego sposobu istnienia;
- obcowanie z tekstami kultury to forma obcowania z tradycją kulturową, przewyciężeniem dzielącego od niej dystansu;
- znaczenie tekstu powstaje w toku interpretacji, przez przyswojenie go, tzn. odniesienie zawartego w nim przekazu do sytuacji egzystencjalnej interpretatora¹².

Proces interpretacji można przedstawić następująco:

- 1) Czytelnik dokonuje najpierw projektu sensu całości, na który wpływ mają przede wszystkim – w planie indywidualnym – określone oczekiwania poznającego, jego uprzednia wiedza, świat wartości, gust artystyczny czy smak estetyczny; w planie społeczno-historycznym – doświadczenia wpływające

¹² Zob. Myrdzik B. (1999), *Rola hermeneutyki w edukacji polonistycznej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS; tenże, (2006), *Zrozumieć siebie i świat. Szkice i studia o edukacji polonistycznej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS; Tisoń-czyk T., Waśko A. (red.), (2013), *W stronę hermeneutyki kultury*, Kraków: Wydawnictwo WAM.

- ze współczesności i przeszłości
- ◆ Proces przyswajania utworu w planie indywidualnym przypomina bezpośrednie zanurzenie się w świat obcy językowo
  - ◆ Można tę umiejętność nazwać czytaniem ze zrozumieniem albo obrazowo porównać do tworzenia przekładu z obcego języka na własny
  - 2) Drugą fazą jest interpretacja jako odkrywanie czegoś zakrytego, obcego, niejasnego w dziele, co jednak zasługuje na odkrycie
  - 3) Trzecia faza to aplikacja (relacja między teorią a praktyką, stosunek wiedzy przedmiotowej i podmiotowej), czyli urzeczywistnianie się dzieła sztuki w odbiorze¹³

Założenia I obszaru nowej podstawy wynikają z przekonania, że dany utwór, bez względu na czas jego powstania, ma coś istotnego do powiedzenia współczesnemu czytelnikowi, zawiera jakąś prawdę, którą młody człowiek musi odkryć i wobec niej się opowiedzieć

Tekst może przekazać prawdę, poszerzającą naszą samoświadomość, odnowić przerwana tradycję rozumienia świata czy człowieka oraz włączać osoby do kulturowej tradycji

Drugi obszar nowej podstawy „Kształcenie językowe” łączy rozproszone w dwóch obszarach starej podstawy zapisy odnoszące się do wprowadzonego w 2008 r. pojęcia „świadomości językowej”¹⁴ (należy przy tym nadmienić, że to pojęcie nie zostało w ówczesnej podstawie programowej zdefiniowane). Należy ono do kategorii pojęć nieostrych, rozmytych, z pogranicza dyscyplin (mowa o filozofii, psychologii, socjologii, lingwistyki), którego intencje mogą nie być zrozumiałe dla nauczycieli i odbiorców

Autorzy nowej podstawy powracają do podstawowego celu szkolnej edukacji, czyli kształcenia językowego, rozumianego jako nauka o gramatyce, zróżnicowaniu języka, komunikacji językowej i kulturze języka oraz ortografii i interpunkcji

PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2017 ROKU	PODSTAWA PROGRAMOWA OD 2009 ROKU
<p>II. Kształcenie językowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gramatyka języka polskiego. 2. Zróżnicowanie języka. 3. Komunikacja językowa i kultura języka. 4. Ortografia i interpunkcja. 	<p>I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Świadomość językowa. <p>III. Tworzenie tekstu</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Świadomość językowa.

Podstawowym założeniem tak opisanych celów kształcenia i treści nauczania z obszaru II nowej podstawy jest przekonanie o konieczności tworzenia kompetencji gramatycznej,

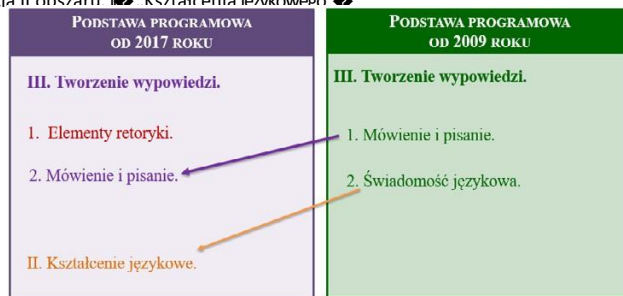
¹³ Za: Myrdzik B. (2010), *Głos nie tylko w sprawie podstawy programowej*, „Pamiętnik Literacki” nr 101/3, 2010, s. 247

¹⁴ Pojęcie „świadomości językowej” zostało wprowadzone *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z 2009 r. nr 4, poz. 17). Akt ten został uchylony w 2012 r. poprzez wprowadzenie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej* (Dz.U. z 2012 r. poz. 977), przy czym termin „świadomość językowa” pozostał

czyli rozumienie, że aby poprawnie posługiwać się językiem, należy poznać jego kod i umiejętnie wykorzystywać jego struktury w akcie komunikacji, łącząc je w logiczne i spójne ciągi wypowiedzi. Autorzy podstawy podkreślają, że język jest przedmiotem poznania, co oznacza, że w trakcie edukacji uczeń poznaje system językowy (słownictwo i gramatykę), przyswaja normę językową (w tym normę zapisu), zdobywa wiedzę o konwencjach używania języka (np. z zakresu etykiety językowej). Intencją autorów jest także wprowadzanie do nauczania ujęcia kognitywnego (zw. gramatyki kognitywnej), w którym ukazuje się gramatykę na szerokim tle poznawczym, psychologicznym, społecznym i kulturowym. Celem kształcenia językowego jest uświadomienie uczniom, że język nie jest zwykłym narzędziem komunikacji, ale przede wszystkim „lustrem kultury”.

Jednocześnie autorzy nowej podstawy podkreślają, że celem kształcenia językowego nie jest jedynie transmisja wiedzy o gramatyce i regułach językowych, ale przede wszystkim praktyczne jej zastosowanie, funkcjonalne prowadzenie refleksji nad zagadnieniami gramatycznymi w ścisłym związku z rozwijaniem kompetencji językowej i komunikacyjnej.

Trzeci obszar nowej podstawy „Tworzenie wypowiedzi” ma tę samą nazwę, co III obszar starej, zachował również jeden z podpunktów tego obszaru w starej podstawie, „Mówienie i pisanie”. Wpisana w starą podstawę „Świadomość językowa” w nowej jest częścią II obszaru „Kształcenie językowe”.

W nowej podstawie dodano jako autonomiczną część obszaru III „Elementy retoryki”. Autorzy podstawy programowej uznali, że znajomość retoryki pozwoli logicznie konstruować zdania, świadomie używać środków językowych, umiejętnie argumentować, prawidłowo wymawiać, intonować i akcentować frazy językowe, czy wreszcie właściwie komponować swoją wypowiedź. Uczenie retoryki to przysposabianie do wypowiedzi sytuacyjnej, kontekstowej, to także tworzenie takiej wypowiedzi, która ma dotrzeć do umysłu odbiorcy zgodnie z intencją nadawcy. Retoryka jest obecna w każdym przypadku użytkowego i celowego użycia języka – stanowi jedno z podstawowych narzędzi komunikacyjnych, bowiem jest nauką tworzącą „prawidłowe reguły myślenia”¹⁵, umożliwia porządkowanie myśli i sprawne przekazywanie innym. Narzędzia retoryczne stały

¹⁵ Lichański, J. (2000), *Retoryka od renesansu do współczesności – tradycja i innowacja*, Warszawa: Wydawnictwo DiG.

się niezastąpione w sytuacjach, w których często trzeba przekonywać do swoich racji i okazuje się, że sposób ujęcia tematu, użyta argumentacja i sposób mówienia decydują o sukcesie¹⁶.

Retoryka, poza tym że jest sztuką o wysokim stopniu użyteczności społecznej, niesie ze sobą elementy psychologiczne i antropologiczne, bowiem kształci umiejętność wyrażania siebie, swoich przekonań, poglądów, zjednywania ludzi do idei¹⁶. Nauczanie elementów retoryki na lekcjach języka polskiego powinno być osadzone na dwóch filarach¹⁷. Z jednej strony, trzeba sięgać do tradycji oratorsko-komunikacyjnej nauczania retoryki (nastawionej na sztukę rozmowy oraz dialog obejmujący naukę słuchania, zadawania pytań, rzeczowe- go formułowania i odpierania argumentów itp.), z drugiej – do tradycji retoryczno-kompozycyjnej (nauczania poprawnego w sensie gramatycznym, logicznego w sensie organizacji myśli i odpowiedniego w sensie formalnym i stylistycznym wyrażania się)¹⁷.

W efekcie takiego kształcenia na lekcjach języka polskiego uczeń powinien:

- 1) mieć świadomość tego, jak rzeczywistość ukazywana jest w języku i jak język oraz różne formy przekazu wpływają na sposób postrzegania rzeczywistości (w tym istotne jest zwłaszcza uczenie umiejętności dobierania słów, które pozwalają adekwatnie wyrażać przeżycia);
- 2) znać techniki komponowania tekstów rozumianych jako świadomie uporządkowany zbiór znaków, które pełnią określoną funkcję i prowadzą do określonego celu;
- 3) umieć korzystać ze zbioru środków, strategii oraz technik perswazyjnych i argumentacyjnych w dochodzeniu do wniosków, a więc znać mechanizmy perswazji i manipulacji, a także sposoby oddziaływania na ludzi¹⁸.

Nowa podstawa bardzo silnie eksponuje także problematykę **samokształcenia**, wyodrębniając poświęcony jej osobny obszar wymagań ogólnych i szczegółowych¹⁹. Zagadnienie samokształcenia już od dawna pojawia się w literaturze przedmiotowej jako temat dostrzegany i ważny, ale podejmowany głównie przez pedagogów¹⁸.

Poniżej w tabeli przedstawiono szczegółowe wymagania dotyczące obszaru IV, wytłuszczeniem zaznaczono te wymagania, które zapisane są również w starej podstawie języka polskiego (dla II i III etapu edukacyjnego)¹⁹.

¹⁶ Zob. Budzyńska-Daca A. (2015), *Retoryka i edukacja*, „Res Rhetorica” 1/2015; Sobczak B., Zgólkowa H. (red.), (2011), *Dydaktyka retoryki*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

¹⁷ Ornatowski C. (2003), *Nauczanie retoryki w USA: orientacje, założenia, praktyka*, [w:] Lichański J. (red.), *Uwieść słowem, czyli retoryka stosowana*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 14–15.

¹⁸ Zob. Pórturzycki J. (1976), *Samokształcenie a współczesne osiągnięcia dydaktyki*, „Oświata Dorosłych” nr 5/1976; tenże, (1983), *Wdrażanie do samokształcenia*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; Rataj M. (1972), *Samokształcenie nauczycieli. Stan i potrzeby*, Wrocław: Ossolineum; Matulka Z. (1983), *Metody samokształcenia*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; tenże, (1979), *Selekcja i synteza informacji w procesie samokształcenia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, oraz inne.

Klasy IV–VI	Klasy VII i VIII
<p>Samokształcenie – Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) doskonalą ciche i głośne czytanie; 2) doskonalą różne formy zapisywania pozyskanych informacji; 3) korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje; 4) zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>); 5) korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich; 6) zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość; 7) rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji; 8) poznaje życie kulturalne swojego regionu; 9) rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań 	<p>Samokształcenie – Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji; 2) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania; 3) uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie; 4) uczestniczy w projektach edukacyjnych tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych); 5) pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach 6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy; 7) rozwija nawyki systematycznego uczenia się; 8) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii

W celach nowej podstawy założono, że szkoła powinna rozwijać u uczniów szacunek dla wiedzy, wyrabiać pasję poznawania świata i zachęcać do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości. Szczególne miejsce w procesie edukacyjnym zajmuje rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł wiedzy oraz szacunek dla cudzej własności intelektualnej. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowanie zdobytej wiedzy i jej pogłębianie to kolejne istotne elementy samokształcenia. W tym zakresie ważną rolę szkoły jest zachęcanie do samodzielnego rozwijania uzdolnień uczniów poprzez udział w różnych formach poszerzania wiedzy oraz rozwijanie umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy, w tym rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

Wymagania dotyczące samokształcenia akcentują nie tylko umiejętne zastosowanie wiedzy, ale przede wszystkim samodzielność w organizowaniu sobie warsztatu pracy: poszukiwanie źródeł informacji, przyswajanie nowej wiedzy i wyrabianie sprawności umysłowych oraz praktycznych. Sygnalizuje też inną bardzo istotną kwestię, iż nie można rozdzielać kształcenia od wychowania, ponieważ niemożliwe jest samokształcenie bez samowychowania¹⁹.

¹⁹ Pacek S. (1984), *Jak kierować samowychowaniem uczniów*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Samokształcenie koncentruje się na metodach kształtowania intelektu, zdolności poznawczych, zainteresowań, samowychowanie – na wyrabianiu stosunku do siebie i innych, a także do własnych przekonań i świata wartości²⁰ ❖ Samokształcenie wymaga uruchomienia procesów autoregulacyjnych, takich jak: samokontrola, samoocena i autokorekta, do których szkoła powinna ucznia przygotować ❖ Natomiast **samokształcenie kierowane**, charakterystyczne dla właściwie zorganizowanego procesu nauczania – uczenia się, polega na wspólnym ustalaniu celów, które mogą być osiągnięte, na wskazywaniu źródeł wiedzy i środków dydaktycznych oraz na udzielaniu porad dotyczących metod uczenia się²¹ ❖

Zadaniem nauczyciela kierującego samokształceniem jest poznanie indywidualnych cech poszczególnych uczniów, ich predyspozycji intelektualnych i zainteresowań, a następnie dostosowanie swojej ingerencji do oczekiwań wychowanków ❖ Ponadto obowiązują go inne jeszcze zasady, takie jak:

- minimalizacja interwencji, a więc zorganizowanie takiego działania, które uczeń może wykonać samodzielnie;
- ograniczenie rozkazodawstwa, czyli ingerencji w trakcie rozwiązywania zadań;
- organizowanie zespołowego dochodzenia do rozwiązania postawionych problemów (możliwość poznania różnych punktów widzenia, dyskusowanie nad wyborem najlepszego z nich);
- stosowanie metod nauczania kształtujących samodzielność intelektualną, kreatywność działania i umiejętność przetwarzania uzyskanych informacji ❖

Treści nauczania podstawy programowej języka polskiego dla szkoły podstawowej podzielono na dwie części: pierwsza obejmuje wymagania szczegółowe dla klas IV–VI, druga – dla klas VII–VIII ❖ Taki podział został wprowadzony z kilku powodów:

- a) przede wszystkim pozwala na odpowiednie do wieku rozwojowego uczniów dostosowanie treści nauczania, w klasach IV–VI przeważają treści proste, podstawowe, konkretne, natomiast w klasach VII–VIII bardziej złożone, wymagające przekształceń i operacji myślowych wyższego rzędu, np. ❖

K	K
I	I
a	a
s	s
y	y
I	V
V	I
–	I
V	i
I	V
U	I
c	I
z	I
e	
Matulka Z., <i>Metody samokształcenia</i> , op. cit., s. 8	dalsze ❖
Ibidem, s. 34	U
	c
	z
	e
	ń
	.

- b) II etap kształcenia w szkole podstawowej z przedmiotu język polski od 1 września 2017 będzie obejmował 5 lat, pozostawienie zatem jednolitych zapisów bez podziału na klasy mogłoby doprowadzić do znacznych rozbieżności w realizacji zapisów podstawy programowej;
- c) podział na dwa etapy pomoże nauczycielom łagodnie i stopniowo wprowadzać uczniów w różne zagadnienia;
- d) dzięki niemu nauczyciele będą mogli rzetelnie i trafnie diagnozować przyrost umiejętności uczniów w danych obszarach nauczania

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

Głównymi założeniami nowej podstawy programowej języka polskiego są:

1. **Wybór tekstów literackich** stanowiących punkt wyjścia do refleksji, **prowadzących ucznia do zintegrowanego rozwoju oraz zakorzenienia w tradycji i kulturze narodowej, a także w wartościach**
2. Funkcjonalne podejście do nauki o języku oraz **integralne traktowanie zagadnień języka i komunikacji, literatury i kultury** w wyniku postrzegania języka nie tylko jako narzędzia komunikacji, ale najważniejszego składnika kultury
3. **Systemowe wprowadzenie elementów retoryki** w rozumieniu oratorsko-komunikacyjnym (nastawionym na sztukę rozmowy oraz dialog obejmujący naukę słuchania, zadawania pytań, rzeczowego formułowania i odpiernia argumentów itp.) oraz retoryczno-kompozycyjnym (polegającym na nauczaniu wyrażania i interpretowania komunikatów w mowie i na piśmie w sposób zrozumiały dla odbiorcy, uporządkowany pod względem logicznym i kompozycyjnym, rzeczowy oraz poprawny językowo w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych)
4. **Wyeksponowanie samokształcenia uczniów** jako umiejętności samodzielnie organizowania sobie warsztatu pracy, docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł wiedzy z poszanowaniem cudzej własności intelektualnej

Najważniejsza w nauczycielskiej praktyce polonistycznej jest umiejętność stosowania odpowiednich metod dydaktycznych i wychowawczych, które mogą sprzyjać formowaniu pewnych cech osobowości uczniów, budowaniu dobrych relacji interpersonalnych, czy wreszcie kształtowaniu koncepcji własnej osoby, własnego „Ja”. Jak podkreśla Piotr Szarota, „taka a nie inna koncepcja własnego Ja ma doniosłe znaczenie dla zachowania człowieka, wpływa na jego myślenie, procesy motywacyjne i życie emocjonalne”²². W czasie lekcji poświęconych literaturze i kulturze – poza tradycyjnie wykorzystywanymi metodami pracy z tekstem – dobrze byłoby wrócić do koncepcji swobodnej ekspresji plastycznej, dramatycznej, ruchowej, na gruncie której powstała metoda gier dramatycznych Leona Chancerela czy Nowoczesna Szkoła Francuska Techniki Freinet²³. Warto zatem dużą wagę przykładać do ćwiczeń twórczych, które przede wszystkim rozwijają umiejętności

²² Szarota P. (2006), *Psychologia uśmiechu. Analiza kulturowa*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, s. 59

²³ Zob. Wojnar (1995), *Teoria wychowania estetycznego – zarys problematyki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

polonistyczne: redakcyjne, językowe, literackie, a poza tym kształtują ucznia jako twórcę, rozwijają jego osobowość twórczą i podkreślają wartość wytworów jego pracy. Nabywanie umiejętności przedmiotowych nie musi odbywać się jedynie drogą typowych i schematycznych ćwiczeń, ale twórczych i aktywnych oddziaływań ekspresyjnych²⁴.

Szczególne znaczenie z punktu widzenia celów, jakie wyznacza nowa podstawa programowa, ma umiejętne wykorzystanie eksplikacji tekstu czy rozmowy²⁵ i dialogu jako metod nauczania, bowiem nauczyciel, wchodząc w różnorodne interakcje z uczniem i całym zespołem klasowym, staje przed koniecznością nawiązywania dialogu. Jest to dialog, który przebiega między osobami uczestniczącymi w procesie dydaktycznym: nauczycielem i uczniami, samymi uczniami, tworząc także triadę: nauczyciel – uczniowie – teksty kultury²⁶.

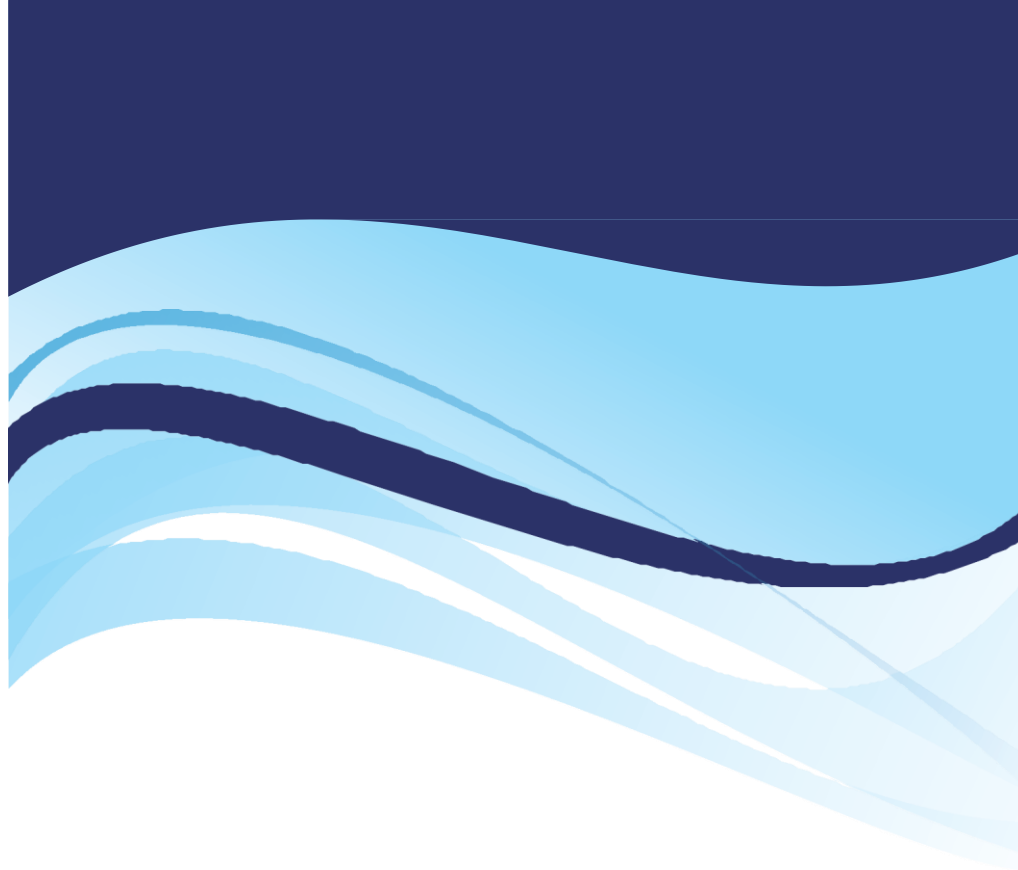
Należy pamiętać, że podstawa programowa jest dokumentem strategicznym, o charakterze ramowym – dopełnienie jej szczegółowymi treściami nauczania oraz dobór form, metod i środków dydaktycznych należą do autonomicznej decyzji każdego nauczyciela, który realizuje program nauczania dopuszczony do użytku w szkole przez dyrektora szkoły. Dopiero program nauczania pozwala na uwzględnienie szeregu zmiennych, determinujących poziom kształcenia w zależności od momentu: sytuacji dydaktycznej, wychowawczej czy środowiskowej, potrzeb ucznia, a także osobowości i preferencji nauczyciela. Stanowi zatem zarówno „narzędzie, jak i uzasadnienie koordynowania pracy uczniów, wyposażenia i nauczania. Pomaga to szkołom w stwarzaniu uczniom warunków uczenia się”²⁷.

²⁴ Zob. Popek R. (1988), *Psychoterapeutyczna funkcja dziecięcej ekspresji artystycznej*, [w:] Popek S. (red.), *Twórczość artystyczna w wychowaniu dzieci i młodzieży*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; R. Popek, (1988), *Zachowania ekspresyjne dzieci jako naturalny przejaw aktywności twórczej*, [w:] Popek S. (red.), *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

²⁵ Zob. Myrdzik B. (2000), *Czy rozmowa jest metodą?*, [w:] Myrdzik B. (red.), *Nowoczesność i tradycja w kształceniu literackim*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.

²⁶ Zob. Myrdzik B. (1999), *Rola hermeneutyki w edukacji polonistycznej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.

²⁷ Nitko A. (red.), *Model egzaminów państwowych opartych na programie nauczania, sprawdzających i różnicujących, przeznaczonych do dyplomowania i selekcji uczniów*, [w:] Niemierko B., Kowalik E. (red.), (1998), *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

www.reformaedukacji.men.gov.pl

www.ore.edu.pl

*****

